

IGU INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE
EDVARDA KARDELJA V LJUBLJANI

ODPRTOST MEJE IN OBMEJNA OBMOČJA
(1. faza raziskovalne naloge)

Ivo Piry

Ljubljana, 1980

I. UVOD

Namen pričujoče raziskave je prispevati k temeljitejšemu poznavanju obmejnega območja in vplivov, ki jih ima meja na oblikovanje značilnih prostorskih struktur. Osnovni vidik našega proučevanja socialnogeografskih vprašanj v obmejnih območjih, je v prvi fazi raziskovalnega dela, veljal pregledu dosedanjega proučevanja problematike mej in obmejnih območij v geografski literaturi in njej sorodnih strokah, predvsem sociologiji in ekonomiji. Ob tem se seveda nismo mogli izogniti mednarodno pravnim aktom, ki določajo vse elemente vezane na nastanek in funkcijo meje in torej predstavljajo pravni okvir proučevane problematike. Zato smo dovršen del prve faze raziskovalnega dela posvetili prav proučitvi meddržavnih pogodb in možnosti, ki jih dajejo za nemoteno dejavnost prebivalstva v obmejnih območjih. Poleg teoretske opredelitve pojma in funkcije meje v toku družbenega razvoja, ter mednarodno pravnih okvirov, smo skušali na osnovi nekaj temeljnih demografskih podatkov ugotoviti tudi osnovna populacijska gibanja in spremembe v obmejnih območjih in jih povezati s procesom odpiranja meje.

Obmejna območja predstavljajo poseben prostorski pojav, ki ga pojmovno opredeljujemo na osnovi različnih principov, zlasti pravnih in politično geografskih, v zadnjem času pa vedno bolj tudi socioleških. Na osnovi takšnih opredelitev bi se seveda omejili le na ozek pas ob meji, ki sicer s svojimi učinki posega tudi v notranjost širših območij ali posameznih pokrajinskih enot, ki so preko meje povezani s sosednjimi državami. Naš namen je bil podrobno proučiti sam obmejni pas in nanj vezanih z zakonom določeno obmejno območje ter njegovo notranjo strukturo. Ob tem pa točneje opredeliti pojem in pomen obmejnih območij in delovanje faktorja odprte meje na njihovo oblikovanje ter prostorski razvoj.

Območje raziskave smo omejili na obmejna območja ob jugoslovansko-italijanski, jugoslovansko-avstrijski in jugoslovansko-madžarski meji na območju BR Slovenije. V tem okviru smo proučili nekatere

	stran
I. UVOD	4
II. IZHODIŠČA RAZISKOVALNE NALOGE	6
III. PROUČEVANJE MEJA IN OBMEJNIH POKRAJIN V GEOGRAFIJI	10
a) Problematika meja v politični geografiji	12
b) Problematika meja v socialni in ekonomski geografiji	19
c) Pojem državne meje, njen nastanek in zgodovinski razvoj	25
d) Tipi meja	29
IV. NASTANEK JUGOSLOVANSKIH MEJA IN SPREMINJANJE NJIHOVE FUNKCIJE NA OBMOČJU SR SLOVENIJE	32
a) Določitev mejne črte po drugi svetovni vojni	34
b) Vprašanje Svobodnega tržaškega ozemlja	37
c) Sprememba funkcije državne meje	38
d) Osinski sporazumi - nov element v preobrazbi funkcije meje	45
V. OPREDELITEV OBMEJNIH OBMOČIJ SR SLOVENIJE	47
a) Pojem in definicija obmejnih območij	47
b) Mednarodno pravna opredelitev območij obmejnega prometa	48
c) Sporazumi o območjih obmejnega prometa na območju SR Slovenije	50
d) Osnovni elementi maloobmejnega prometa med Jugoslavijo in sosednjimi državami	56
e) Območja maloobmejnega prometa v SR Sloveniji	61
f) Seznam naselij v obmejnem območju SR Slovenije	62
VI. ELEMENTI FUNKCIJE ODPRTE MEJE NA PRIMERU JUGOSLOVANSKE DRŽAVNE MEJE NA OBMOČJU SR SLOVENIJE	82
a) Meja kot infrastrukturna linija	82
b) Mejni prehodi	83
c) Seznam mejnih prehodov na območju SR Slovenije	89
d) Frekvenca prehodov preko meje kot pokazatelj odpiranja meje	93
VII. OSNOVNI ELEMENTI REGIONALNE STRUKTURE OBMEJNIH POKRAJIN V SR SLOVENIJI	95
a) Demografska gibanja kot osnovni pokazatelj razvojnih procesov v obmejnih območjih	98
VIII. ZAKLJUČEK	101

1. Zemeljevid predlogov razmejnitvenih črt zahodne meje
SFR Jugoslavije na območju Slovenije 36a
2. Občine v obmejnem območju SR Slovenije 61a
3. Mednarodni mejni prehodi in važnejše prometnice
v obmejnem območju SR Slovenije 83a
4. Cestni mejni prehodi potnikov po državi registracije
vozil 85a
5. Gibanje števila prebivalstva po KS v obmejnem območju
SR Slovenije v razdobju 1953-1979 98a
(Tabela za karte gibanja števila prebivalstva
v prilogi naloge)

I. UVOD

Namen pričujoče raziskave je prispevati k temeljitejšemu poznavanju obmejnega območja in vplivov, ki jih ima meja na oblikovanje značilnih prostorskih struktur. Osnovni vidik našega proučevanja socialnogeografskih vprašanj v obmejnih območjih, je v prvi fazi raziskovalnega dela, veljal pregledu dosedanjega proučevanja problematike mej in obmejnih območij v geografski literaturi in njej sorodnim strokam, predvsem sociologiji in ekonomiji. Ob tem se seveda nismo mogli izogniti mednarodno pravnim aktom, ki določajo vse elemente vezane na nastanek in funkcije meje in torej predstavljajo pravni okvir proučevane problematike. Zato smo dovršen del prve faze raziskovalnega dela posvetili prav proučitvi meddržavnih pogodb in možnosti, ki jih dajejo za nemoteno dejavnost prebivalstva v obmejnih območjih. Poleg teoretske opredelitve pojma in funkcije meje v toku družbenega razvoja, ter mednarodno pravnih okvirov, smo skušali na osnovi nekaj temeljnih demografskih podatkov ugotoviti tudi osnovna populacijska gibanja in spremembe v obmejnih območjih in jih povezati s procesom odpiranja meje.

Obmejna območja predstavljajo poseben prostorski pojav, ki ga pojmovno opredeljujemo na osnovi različnih principov, zlasti pravnih in politično geografskih, v zadnjem času pa vedno bolj tudi socioloških. Na osnovi takšnih opredelitev bi se seveda omejili le na ozek pas ob meji, ki sicer s svojimi učinki posega tudi v notranjost širših območij ali posameznih pokrajinskih enot, ki se preko meje povežani s sosednjimi državami. Naš namen je bil podrobno proučiti sam obmejni pas in nanj vezanih z zakonom določeno obmejno območje ter njegovo notranjo strukturo. Ob tem pa točneje opredeliti pojem in pomen obmejnih območij in delovanje faktorja odprte meje na njihovo oblikovanje ter prostorski razvoj.

Območje raziskave smo omejili na obmejna območja ob jugoslovansko-italijanski, jugoslovansko-avstrijski in jugoslovansko-madžarski meji na območju SR Slovenije. V tem okviru smo proučili nekatere

elemente regionalnega kompleksa obmejnih regij z vidika ovrednotenja stopnje njihovega razvoja in skušali ugotoviti razlike med posameznimi območji, ki nastajajo zaradi različnega obsega odpiranja meje med sosednjimi državami. Za celotno obmejno območje v SR Sloveniji smo se torej odločili predvsem zaradi možnosti primerjave med posameznimi oaseki meje, s katerimi Jugoslavija meji z različnimi državami in družbenimi sistemi. Na osnovi primerjave enotnega tipa odprte meje smo skušali določiti medsebojno povezanost med predhodnostjo meje in razvojem obmejnih območij. Tako smo lahko definirali pomen opremljenosti meje za nemoteno izpolnjevanje načel politike odpiranja meje nasproti sosednjim državam, kot tudi proučili elemente, ki odločilno vplivajo na oblikovanje odprtega tipa meje.

Prvi del raziskovalne naloge, ki je predstavljen v tem delu, obsega osnovne značilnosti obmejnih območij SR Slovenije in njihovega dozedanjega razvoja, kot osnovnega izhodišča za nadaljnje raziskovalno delo. Kratak opis regionalnih struktur na obravnavanih območjih nam predstavlja osnovo za primerjavo različnih razvojnih tokov in njihove povezanosti s spreminjanjem funkcije meje na območju SR Slovenije. Poleg osnovnih karakteristik širših območij oziroma pokrajin, katerih del predstavljajo obmejna območja, je poseben poudarek dan tudi prehodnosti meje z vidika frekvenc prehodov v daljšem časovnem obdobju, ki predstavljajo skupne prehode preko meje. Na obseg naloobmejnega prometa pa se bomo omejili v drugi fazi raziskovalne naloge.

Odprtost meje predstavlja le eno od komponent regionalnega razvoja v obmejnih območjih. Njen pomen je povezan s povečanjem medsebojne odvisnosti socialnega, ekonomskega in tehničnega razvoja sosednjih pokrajin. Da bi ugotovili posek in učinke tega procesa v okvirih regionalnega kompleksa, smo pristopili k proučevanju tega pojava.

povojnega razvoja, tako na jugoslovanski kot na drugi strani meje. Kljub specifičnemu položaju obmejnih območij, ki so v smislu gospodarskega razvoja vedno zaostajala za povprečno ravniyo razvoja v državi, so pozitivni učinki industrializacije in transformacije podeželja segali tudi v pretežno agrarno pokrajino obmejnih območij. Deagrarizacija obmejnih območij je sprožila nastajanje sodobnega tipa družbe z izrazitimi prvinami urbane družbe, v kateri si človek z namenom, da bi zadovoljil svoje potrebe in nemoteno opravljal različne dejavnosti, zelo hitro širi območje oziroma prostor svojega delovanja. V pokrajinah na obeh straneh meje se je torej pričela oblikovati nova socialna struktura prebivalstva, ki je za nemoteno izpopolnjevanje funkcij bivanja in dela, kot tudi oskrbovanja, izobraževanja in rekreacije, potrebovala vedno več prostora, ki je bil v tem primeru omejen z državno mejo.

Politični razvoj meddržavnih odnosov med Jugoslavijo in njenimi sosedi temelji na politiki aktivne miroljubne koeksistence in dobrih sosedskih odnosih. Položaj je bil pred štirimi desetletji seveda drugačen, vendar je prav na osnovi hitrega gospodarskega razvoja v obdobju po vojni prišlo do sprememb v pojmovanju meje. Ta ni več pomenila le strateške in obrambne linije, ki je v preteklosti pogojevala zaostajanje gospodarstva v obmejnih območjih. Vedno bolj je postajala pomembna njena prehodnost, odprtost, ki jo je narekoval proces širjenja vplivnih območij delovanja prebivalstva na področju različnih, zgoraj omenjenih dejavnosti. Politični razvoj meddržavnih odnosov je sledil zakonitostim družbenoekonomskega razvoja s stališč širšega družbenega pomena. Sodelovanje na mednarodnem področju je namreč zahteval celoten gospodarski razvoj, ki je le z vključevanjem v mednarodno delitev dela omogočil uvajanje sodobnih tehnoloških postopkov in povečanje produktivnosti dela.

Razvoj meddržavnih odnosov se je najbolje odražal v vprašanjih odpiranja meje(državne). Najnost ekonomskega povezovanja in sodelovanja v mednarodnem merilu, je narekovala odpiranje

velikega števila mejnih prehodov. Ti so v prvi vrsti omogočali vse vrste mednarodnega tranzita, katerega poti vodijo prek Jugoslavije zaradi njenega geografskega položaja. Poleg tega pa so bili namenjeni tudi prebivalstvu obmejnih območij. Prav ta možnost je dala osnovo za hitrejši razvoj obmejnih območij. Poseben status, ki jim je bil zagotovljen na osnovi meddržavnih pogodb in v zvezi s tem povečano število mejnih prehodov, namenjenih izključno tej vrsti prometa, je kasneje še povečal možnosti prebivalstva in gospodarstva v obmejnih območjih.

Obmejna območja Slovenije so se namreč po drugi svetovni vojni in določitvi novih meja Jugoslavije napram Italiji, Avstriji in Madžarski znašla v neugodnem položaju. Zlasti jugoslovansko-italijanska meja je ločila sedanja obmejna območja od njihovih centrov in tako so le ta ostala brez gospodarskih in kulturnih središč. V prvih letih po vojni so poleg tega zaradi nujne obnove razrušenih industrijskih centrov ostala v podrejenem položaju glede investicij v gospodarstvu. Obmejna območja so predstavljala robna območja gospodarstva in gospodarskega razvoja nasploh. V podobnem položaju so bila obmejna območja Slovenije tudi v času po prvi svetovni vojni, ki je določila meje proti Avstriji in Madžarski v obsegu kakršnega imajo danes. Italijanska meja, ki je po letu 1918 potekala vzhodneje od sedanje, pa je prav tako ločila dober del slovenskega ozemlja od njegovega družbenega, kulturnega in gospodarskega središča. Nekdaj homogena pokrajina, sicer v okviru avstroogrske monarhije, so z vzpostavitvijo novih meja predvsem na območju Koroške in Zahodne Slovenije doživele razpad dotedanje gospodarske strukture in notranjih medsebojnih vezi v okviru sistema centralnih naselij.

Vzroki za nastanek sedanje regionalne strukture obmejnih območij izhajajo torej iz razvoja državnih meja, ki je omejevala možnosti za širjenje učinkov industrializacije, oziroma je presekala že obstoječe pozitivne vplive. Značilna za vsa novo oblikovana obmejna območja je motnja v razvoju gospodarske strukture. Novo nastali položaj, ki je vseboval strateški in obrambni vidik,

je še dodatno vplival na zmanjševanje pomena dotodanjih gospodarskih objektov. Vse to se je odražalo v gibanjih prebivalstva v obmejnih območjih. Odseljevanje in nenehno zmanjševanje števila prebivalstva v obmejnih območjih je vse do današnjih dni predstavljalo osnovno vprašanje obnove gospodarstva v teh območjih.

Besedaj smo govorili le o zgodovinsko političnem razvoju, ki je privedel do posebnega položaja obmejnih območij v Sloveniji. Vendar ob tem ne smemo prezreti dejstva, da so k obstoječim regionalnim razlikam prispevali tako pokrajinsko-ekološki kot družbeni faktorji. Če povzamemo ugotovitve S. Ilešiča, ki je podrobno obravnaval vprašanja pokrajinske regionalizacije Slovenije, moramo najprej podčrtati izredno pokrajinsko-ekološko raznoličnost Slovenije, ki je na izredno majhnem prostoru združila prirodno različne enote. Vse to je imelo seveda močan vpliv tudi na oblikovanje razlik v družbenogospodarski regionalni strukturi. Homogeni pokrajinsko-ekološki pasovi pa so v pokrajinski plastiki nadalje deljeni v več različnih pokrajinskih celic, ki so jih oblikovale doline alpskih rek, potekajoče prečno na smer pokrajinsko-ekoloških pasov alpskega, panonskega in mediteranskega. Dolinam je sledil ves promet, ki je povezoval in določal položaj posameznih regionalnih območij.

Sedanja obmejna območja imajo tudi v tem pogledu poseben položaj, ki izhaja iz nekdanjih teorij o določanju meja. Zaradi obrambnih razlogov so načrtovalci meja skušali poiskati v pokrajini naravne meje v obliki pregrad, bodisi reliefnih, vodnih poti ali zaradi geoda neprehodnih območij. Naravne meje so določevali tudi na osnovi razvodnic, značilne geološko-tektonske zgradbe ali drugih prirodnih enotah. Za pretežni del državne meje Jugoslavije na območju Slovenije je značilno, da poteka po gorskem svetu, kar seveda z vidika prirodnih značilnosti zmanjšuje možnosti lahkega in hitrega gospodarskega razvoja, ki ga ovira manjši obseg za poselitev in proizvodnjo primernih površin. Tudi ta element je potrebno kritično ovrednotiti v zvezi z vprašanji možnosti razvoja obmejnih območij s spreminjanjem funkcije meje.

Omenjene značilnosti obmejnih območij Slovenije, ki izhajajo iz pokrajinsko-ekoloških elementov in politično-zgodovinskega ter gospodarskega razvoja, doživljajo v povezavi s spreminjanjem funkcije meje izredno močno preobrazbo. Odprtost državne meje, njene osnovne značilnosti in elemente, postavljamo kot pogoj za nemoten razvoj obmejnih območij. V čem je pomen odprte meje in v kakšnih oblikah se kaže v oblikovanju posebne vrste regionalne strukture, so vprašanja, ki so predmet našega proučevanja.

III. PROUČEVANJE MEJA IN OBMEJNIH POKRAJIN V GEOGRAFIJI

Pojem meja ima v geografiji različne pomeni, ki se navadno točno opredeljujejo z opisom za kakšno vrsto ali pojmovanje meje gre v posameznem primeru. V slovenski terminologiji se tako ne sreujemo z možnostjo različnega tolmačenja pojma meje, kot je to primer pri drugih jezikih, ki imajo za isti pojem več besednih pomenov. Na osnovi opisnega ločevanja razločujemo med naslednjimi oblikami meja; naravnimi mejami med različnimi prirodnogeografskimi enotami, mejami med posameznimi regionalnimi enotami, mejami vplivnih območij naselij ali dejavnosti s centralnimi funkcijami, mejami teritorialno-upravnih enot ter državnimi mejami kot eno izmed oblik slednjih. Vprašanja povezana s proučevanjem meja in raznovrstnimi razmejitvami, je v geografiji še vedno prisotna kot eno temeljnih področij, ki je nenehno predmet diskusije med raziskovalci s področja geografije kot tudi sorodnih družboslovnih inčprostorskih ved, predvsem sociologije, prostorskega planiranja, urbanizma idr. Problematika, ki se odpira v povezavi z metodami region lisacije kot tudi drugače imenujemo ločevanje posameznih prostorskih enot ali regij v geografiji, je bila v slovenski geografski literaturi že večkrat obravnavana. Različnost metodoloških pristopov se kaže v različnih vidikih pokrajinskih členitev Slovenije na različnih nivojih in vsebini. (Ilešič, 1979) Manj pozornosti je bilo dosedaj posvečeno vprašanju meja v funkciji državne meje, ki je bila nasprotno izredno izčrpno obravnavana v svetovni literaturi s področja politične geografije. Omenjeno problematiko so sicer obravnavali različni avtorji, vendar le posredno z vidika študij posameznih sektorjev

človekove družbene in gospodarske dejavnosti (Pak, 1978) ali pa raziskave položaja slovenske narodnostne manjšine v zamejstvu (Klemenčič, 1978).

Problematika povezana z obstojem državnih meja in obmejnih pokrajin pa je s stališča slovenskega geografskega proučevanja še posebej zanimiva, saj dobršen del slovenskega ozemlja predstavljajo obmejne pokrajine, ki leže na stiku z državami različnih družbenih sistemov. Da bi torej razumeli pojem državne meje, njen pomen in vpliv na dogajanje v prostoru, moramo proučiti sestavine posameznih sistemov, ki se končujejo z mejo in se ob njej srečujejo kot tudi tiste, ki segajo preko meje ali pa se z mejo preobražajo. Te sisteme predstavlja celoten družbeno prostorski kompleks, ki je osnovni predmet geografskega proučevanja. Kot smo že omenili, so vprašanja v zvezi z mejami redno pojavljajo v okvirih socialnogeografskih in ekonomsko geografskih raziskav, vendar s povsem drugega vidika. Meje so bile predmet zanimanja raziskovalcev s področja teorije modelov lokacije posameznih ekonomskih dejavnosti v prostoru, ali pa je bilo njihovo proučevanje povezano z določevanjem vplivnih območij v posameznih teoretskih modelih.

Pri proučevanju pomena in funkcije državne meje se srečujemo s podobno problematiko, saj državna meja predstavlja prav tako omejitev določenega vplivnega območja. Tu moramo merila prilagoditi širšemu vidiku, ki ga predstavlja celoten kompleks geografskega okolja, saj država predstavlja tako teritorij kot tudi določen družbeni sistem. Jedro tega sistema tvori prebivalstvo, ki je obenem tudi nosilec celotnega spleta odnosov, ki ga imenujemo regionalna struktura in regionalni razvoj. S tega vidika je torej razumljivo, da so vprašanja povezana z obstojem državne meje in obmejnih območij predmet proučevanja socialne geografije.

Dosedanji položaj proučevanja državne meje v geografiji je bil skoraj izključno domena politične geografije, v okviru katere so nastajala tudi temeljna dela s tega področja poznavanja vloge in funkcije državne meje. Zato bomo ločeno podali pregled proučevanja meje po posameznih področjih geografskega raziskovanja.

Problematika meje v okviru politične geografije

Od konca preteklega stoletja imajo študije o vprašanjih meje prvo mesto v okviru politične geografije, ki se sicer ukvarja z vprašanji odvisnosti političnih struktur in pojavov v odnosu do fizično ter ekonomsko geografskih elementov in faktorjev na zemeljski površini. Osnovna vprašanja, ki zanimajo politične geografe so nastanek meja in okoliščine v katerih se je to dogajanje odvijalo. Ta nekoliko tradicionalističen pristop se v novejšem času dopolnjuje z vrednotenjem pomena stičnih prostorov med članicami različnih ekonomskih in političnih grupacij, ki izhajajo iz teženj po tesnejšem povezovanju na različnih nivojih življenja. Na osnovi integracijskih premikov se ugotavlja, da bi meja lahko imela številne in različne pozitivne učinke, ki izhajajo iz spreminjanja njene dosedanje funkcije.

Prvotno je bila državna meja v politični geografiji obravnavana le kot teritorialna ločnica med različnimi državnimi tvorbami, za katero je veljalo prepričanje, da je to predvsem območje napetosti in konfliktov. (D.Jackson, M.Samuels, 1971) Na tem področju se je uveljavilo predvsem proučevanje skupine političnih geografov, ki jih zaradi njihovega raziskovalnega pristopa imenujemo tradicionaliste. Pri njihovem delu so namreč vztrajali pri metodah, ki jih je postavil že usemeljitelj politične geografije F.Katzel. Njihovo delo moremo prištevati v okvir tedaj obstoječih državnih doktrin, saj so v svojih delih skušali ugotavljati v prostoru tiste elemente in pokazatelje "volje in pravice do moči", ki je vodila v oblikovanje nacionalnih državnih tvorb v 19.stoletju pa tudi kasneje.

Pomembnost, ki so jo dali politični geografi Ratzlove šole pojavu državne meje, izhaja iz pojmovanja države kot osnovnega predmeta proučevanja te znanstvene discipline. V delu "Politische Geographie" je Ratzel utemeljil obstoj države na osnovi organske zveze med človekom in zemljo. S tem je dal poseben pomen položaju in prostoru v katerem deluje človek. Človek, združen v skupini prebivalstva tega prostora oblikuje samostojno politično skupino, ki izvaja sebi lastno politiko v prostoru. V zvezi s problematiko organizacije politike v prostoru pa sta pomembna predvsem dva problema. Studij cel oziroma obstoječe diferenciacije, ter enkotosti, ki se oblikuje v posameznih zaprtih območjih. Ti dve vprašanji sta neločljivo povezani s pojavom meja, ki so po gledanju političnih geografov eden najvažnejših zunanjih izrazov politike v prostoru. Meja, v tem primeru državna meja je torej periferni organ državnega organizma, ki ga ne samo brani in loči od sosledstva, ampak tudi omogoča stalen stik z njim s pomočjo prometa. (Ilešič, 1939)

Osnovno področje zanimanja raziskovalcev je imelo težišče bolj na zgodovinskem razvoju državnih meja, saj so odkrivali pogoje v katerih so nastajale ter njihov razvoj, kot tudi njihovo vlogo v prostoru. Tako je na primer R. Dion odkrival pomen mejnih puščav (déserts-frontières) v antiki na primeru Galije, podoben pomen so imele mejne marke v času fevdalizma, ki so služile kot tamponi med posameznimi fevdalnimi gospostvi. Nadalje je pokazal na značilnosti razvoja političnih meja, mnogokrat umetno začrtanih, ter njihov nasprotujoč si vpliv na prebivalstvo in gospodarstvo. Ugotovil je razliko med mejami, ki so imele večji strateški pomen in so bile često izpostavljene vojaškim operacijam ter zato zapuščena območja ter mejami, ki pritegujejo prebivalstvo in gospodarstvo v svojo bližino zaradi prehodnosti.

(Clavel, 1974) Osnovna pozornost je veljala teritoriju, katerega pomen se je spreminjal na osnovi političnih, ekonomskih in religioznih sprememb v toku zgodovinskega razvoja. Okvir tem spremembam so dajale meje, ki so ločevale različna vplivna območja. Prav zato je velik del raziskav temeljil na proučevanju geneze državnih meja in vzrokov za njihove spremembe.

Politična geografija je doživela na področju geografije meja tudi neposredno aplikacijo v državni politiki. Če predhodno smo omenili, da so nekatere politično geografske raziskave predstavljale državno doktrino, v katerih so skušali opravičiti in objektivno prikazati različne ozemeljske zahteve posameznih držav v dobi imperializma. V tem primeru ni šlo za deterministično ugotavljanje naravnih meja nekoga naroda ali države, ampak za proučevanje racionalno postavljenih meja med območji, ki pripadajo različnim državam. Vrhunec je tovrstna dejavnost političnih geografov doživela v času mirovnih pogajanj po prvi in drugi svetovni vojni za diplomatskimi omizji. V tistem času je bilo napisanih tudi veliko število političnogeografskih priročnikov, ki so pojasnevali kako izbrati in določiti najustreznejše meje, ki bi bila sprejemljiva za obe strani in ne bi povzročal konfliktnih situacij. (P. Holdich, 1916; R. Peattie, 1944)

V zvezi z določevanjem meja je ostajalo nejasno vprašanje kaj pomeni "dobro" oziroma "slabo" meje in to predvsem s vojaškega stališča. Studije, ki so se ukvarjale s tem vprašanjem so bile povsem podrejene določenim namenom posameznih držav in njihovim koristim. Na teh osnovah se je oblikovala tudi subjektivna interpretacija političnogeografskih elementov imenovana geopolitika. Geopolitika je tretirana kot panoga geografske znanosti, ime pa izhaja iz njene tesne povezanosti s politiko. Nastala je iz panoge z zadostno znanstveno osnovo, kot je to politična geografija, vendar se je razvijala kot nekakšna pseudoznanost z izrazito popularizacijsko in propagandistično vsebino in metodami, ki so bliže novinarstvu. O vsebini in predmetu proučevanja govori tudi naslednja definicija geopolitike, ki pravi, da naj bi politična geografija proučevala državo kot statičen pojav - njen ustroj, pogoje obstoja in potek meja; geopolitika pa naj bi državo proučevala kot dinamičen pojav, zlasti v razmerju do sosednjih političnih tvorb. S tem v zvezi naj bi ugotavljajala možnosti in potrebe razvoja neke države, predvsem teritorialnega širjenja in postavitve novih, prirodnejših meja. Točneje je definiral predmet geopolitike Avstrijec O. Maull, ki pravi, da je geopolitika politična geografija prirejena za praktično uporabo. (Ilešič, 1939)

Cilj geopolitike je bil torej predvsem v podpiranju državnih in nacionalističnih interesov. To kaže na značilen primer izkoriščanja oziroma boljše rečeno zlorabljanja znanstvenega dela v politične namene. Tvrstno delovanje političnih geografov je znano predvsem v času nacizma in fašizma v Nemčiji, Avstriji in Italiji. Med pomembnejše "geopolitike" sodi tudi K. Haushofer, ki je v politično geografijo prenesel teorijo švedskega politologa R. Kjelléna. Organska teorija države, kot jo imenujeta oba imenovana avtorja, temelji na hipotezi, da je država neindividualen, živ, razumski organizem, ki doživlja vse faze življenja, katere del je tudi rast - v tem primeru teritorialna. Državna volja pa se kaže posebno v zunanji ekspanziji, v težnji po razširitvi svoje prostornosti. V ta okvir je sodilo tudi utemeljevanje naravnih meja posameznih nacionalnih skupnosti, ki izhajajo iz ekonomske moči in potreb po stalnem razvoju.

Diskusija o pomenu meja in njihovi pozitivni oziroma negativni vlogi se je v okviru politične geografije nadaljevala, vendar na znanstveni osnovi. Holdich in Lyde sta že v času prve svetovne vojne pisala o relativnih prednostih meja v vlogi pregrad oziroma mostov. Holdich je zastopal tradicionalno stališče, da so najboljše tiste meje, ki predstavljajo pregrado in ki naj bi v najmanjši meri omogočale konflikte v obliki vojn. Med take tipe meja prišteva gorovja, jezera in puščave, ki so analogna morskim mejam, katere so bile v istem času vrednotene kot najboljši tip meje. Lyde pa je zastopal prav nasprotno stališče, ko je trdil, da bi meje morale igrati pozitivno vlogo v mednarodnih odnosih in omogočati ter vzpodbujati miroljubno mednarodno sodelovanje. (Minghi, 1963)

Ti argumenti o obrambnem in povezovalnem pomenu meje ostajajo še vedno prisotni v teoriji politične geografije. J. Galtung (1971) navaja obe navedeni pojmovanji in dodaja, da so boljše in sprejemljivejše ter obenem tudi trajnejše tiste meje, ki omogočajo in vzpodbujajo neposredne stike in sodelovanje med sosednjimi državami. Za takšne meje predlaga, da bi potekle po urbaniziranih območjih z velikim številom prebivalstva, ki s svojo prisotnostjo

omogoča stike preko meje. Sodelovanje sosednjih držav zahteva v tem primeru velika vlaganja na obeh straneh meje v izgradnjo objektov različnih dejavnosti, predvsem pa oskrbne in turistično-rekreativne.

V toku razvoja proučevanja meja so se pojavljale različne teorije. Nekatero od njih so bile blizu geopolitiki kot na primer Brighamova hipoteza o mejah ekonomskega ravnotežja, ki zagovarja interese velikih držav. Te so namreč v nasprotju z nacionalističnimi težnjami malih evropskih držav skušale doseči princip "economy of scale" oziroma so si skušale zagotoviti neomejene možnosti razvoja. Zato kot optimalne smatra ekonomsko določene meje.

V obdobju med prvo in drugo svetovno vojno so na področju proučevanja državnih meja prevladovala študije, ki so obravnavale novo nastale meje po prvi svetovni vojni z vidika stanja pred in po določitvi novih mejnih linij. Meje so bile z vidika njihovih funkcij vrednotene kot da so v vseh primerih enotne in statične. Nasprotno takemu gledanju so nekateri avtorji, kot na primer Boggs in Hartshorne v tridesetih letih, poudarjali spreminjanje funkcije meje v toku zgodovinskega razvoja. Hartshorne je na tej osnovi klasificiral meje, vendar ne glede na fizični potek mejne črte, ampak na osnovi odnosa meja-pokrajina v vključitvi vseh regionalnih struktur. Ugotovil je, da se meja v času razvoja s svojimi funkcijami vključi v družbeno strukturo pokrajin preko katerih poteka.

Z vprašanji meja so se ukvarjali tudi med drugo svetovno vojno, ko se je ponovno pojavljalo vprašanje nove razmejitve med državami. Spykman je leta 1942 postavil novo gledanje na pomen in funkcijo meja izhajajoč iz potrebe po oblikovanju novih meja. Dotedaj so bile meje vrednotene kot demarkacijske črte med posameznimi državami, medtem ko jih on smatra za stično točko teritorialnih struktur oblasti. S tega vidika postane meja pokazatelj moči v odnosih med silami na obeh straneh meje. Zato je predlagal, da

naj bi se pri določevanju meja po končani vojni upošteval ta vidik meje, ki naj ne bi več predstavljala toliko strateškega objekta, kot pa potencial za območje preko katerega poteka.

Ob koncu vojne sta se pojavili dve deli, ki sta poskušali reševati vprašanje določevanja meja. Prinesli sta dve novi hipotezi, ki sta dopolnili dotedanje poizkuse reševanja problemov povezanih z mejo. Peattie je v svoji študiji zavzemal stališče, da so meje z manjšim številom funkcij koristnejše za družbo, kot pa meje z več pomembnimi funkcijami. V zvezi s tem je razvil princip tamponskih držav, ki naj bi vzpodbudile regionalistična gibanja v obmejnih pokrajinah, kot osnovo za njihov nastanek. Na ta način bi po njegovem mnenju rešili vedno prisotne konflikte v nacionalno mešanih območjih na stikih dveh držav.

Nasprotno je Jones trdil, da je v primeru nacionalizma najboljša tista meja, ki ojača strukturo državne moči in oblasti, ki ima odločujočo vlogo v gospodarstvu. Zaradi različnih teritorialnih zahtev posameznih narodov, se mu zdi nemogoče ustvariti enotne državne tvorbe, ki bi reševale položaj dotedaj konfliktnih območij. Rešitev vidi le spremembi koncepta nacionalne suverenosti in v razvoju novih oblik nadnacionalnega nadzorstva mednarodnih organizacij.

Vprašanja določevanja meja, njihove narave, funkcije in pomena so v toku zgodovinskega razvoja skušali reševati na osnovi različnih kriterijev. Po prvi svetovni vojni je jezikovni princip nadomestil preje uporabljeno metode fizičnih oziroma naravnih meja. Kulturne meje med narodi postavljene na osnovi uporabe govornega jezika, je po drugi svetovni vojni zamenjal princip gospodarske moči in z njo povezanimi gibanji prebivalstva v prostoru. Zavržena je bila geopolitična teorija o pomenu meje kot izraza moči posameznih držav, njeno mesto je prevzela teza o pojavu novih oblik mejnih con, con prepletanja gospodarskih in kulturnih vplivov. Funkcija meje kot pregrade je bila povsem drugače vrednotena in sicer z vidika selektivnosti njene prepustnosti kar zadeva gibanja in pretok preko meje.

Usmeritev proučevanja političnih geografov na vprašanja določevanja državnih meja, je z ozirom na dokaj obsežno problematiko privedla do pojava posebne teorije v okviru politične geografije, ki jo imenujejo tudi "sistemska teorija meja". Proučevanje na osnovi te teorije in njej prirejene metodologije, naj bi zajelo v okviru enotnega sistema raziskovanja vse elemente, ki so kakorkoli povezani s pojavom meje. Da bi tovrstnemu raziskovanju dali poseben pomen in položaj v okviru geografske znanosti, so predlagali ustanovitev nove znanstvene discipline, imenovane "limologija" (lat. limes - meja). Združila naj bi proučevanje pojmovanja in funkcije meje z vidika geografije, prava, sociologije in ekonomije, s katerega te vede lahko ločeno obravnavajo vse probleme vezane izključno na pojav meje. (H.Dorion, 1963)

Državne meje so torej od nekdaj pritegovale pozornost raziskovalcev s področja politične geografije in drugih družboslovnih ved in dale osnovo za številne študije, razprave in hipoteze. Tem številnim, bodisi objektivnim ali neobjektivnim ter nesprejemljivim trditvam in zamislim, pa je skupna ugotovitev, ki je doživela polno veljavo in je bila potrjena v različnih študijah, namreč da je vsaka meja vedno in samo družbeno politično dejstvo, kot pravi H.Dorion v citiranem delu.

Poleg omenjene ugotovitve, je proučevanje problematike meje v zadnjih letih potrdilo hipoteze, ki jih danes lahko ocenjujemo kot predhodnice teorije odprte meje. Kot tipičen primer države, ki je to teorijo dosledno prenesla tudi v prakso, lahko navedemo Jugoslavijo, ki je za razliko od drugih evropskih držav odprla meje ne samo znotraj zaprtih družbenoekonomskih grupacij, ampak tudi napram državam z različnimi družbenopolitičnimi sistemi. Pomembno je, da se poleg načela odprte meje vedno bolj uveljavlja tudi prepričanje, da državne meje niso le enostavna posledica politično zgodovinskega razvoja, temveč da še vedno predstavljajo dinamičen element, ki s svojim obstojem vpliva na oblikovanje značilnega tipa pokrajine.

Zaradi izredno široke problematike na pojav državne meje vezanega prostorskega in družbenega kompleksa, se je proučevanje razširilo in poglobilo, vendar ne v okviru nekih "specializiranih" ved o mejah. Kompleksnost problematike je pritegnila tudi raziskovalce s področja socialne in ekonomske geografije, ki so se doslej le posredno ukvarjali s problematiko povezane z državno mejo.

Problematika meja v socialni in ekonomski geografiji

Interes za proučevanje vprašanj v zvezi z državno mejo, izvira pri omenjenih področjih geografskega raziskovanja iz teženj po spoznavanju vplivov, ki jih ima meja na oblikovanje značilne prostorske strukture. Ti vplivi se namreč kažejo v posebnostih poselitve, značilnih demografskih gibanjih, strukturi gospodarskih dejavnosti kot tudi drugih elementih pokrajine. Raziskave so predvsem usmerjene v analizo obmejnih območij, oziroma vzrokov za oblikovanje značilnih regionalnih procesov, ki nastajajo zaradi bližine meje. Regionalnim študijam, ki podajajo značilnosti posameznih obmejnih pokrajin, se pridružujejo raziskave prekomejnih tokov in stopenj njihovega vpliva na razvoj obmejnih območij, ki danes predstavljajo pomemben element regionalne strukture.

Vprašanje meje se je doslej redno pojavljalo v socialnogeografskih kot tudi ekonomskogeografskih raziskavah, vendar s povsem drugačnega vidika. Meje so bile predmet zanimanja raziskovalcev s področja teorije prostorskih modelov lokacije posameznih ekonomskih dejavnosti v prostoru. Med najbolj znane tovrstne raziskave sodijo teorija centralnih krajev in študije raznih vrst omrežij dejavnosti v pokrajini. V obeh navedenih primerih so bile meje ugotovljene le kot osnova za ločevanje posameznih vplivnih območij v teoretskih modelih. Velik del študij s področja socialne in ekonomske geografije se torej v manjši meri dosedaj povezuje s proučevanjem meje v funkciji državne meje.

Pri proučevanju državne meje se srečujemo s podobno problematiko, saj državna meja tudi predstavlja omejitev točno določenega vplivnega območja državne suverenosti. Vendar gre tu za širši vidik, celoten kompleks geografskega okolja, kajti država predstavlja tako teritorij kot tudi družbeni sistem. Osnovno gibalno in jedro tega sistema je prebivalstvo, ki je nosilec vsega razvoja, obenem pa tudi glavni predmet socialnogeografskega proučevanja.

V zadnjem času pa se raziskave socialne geografije navezujejo tudi na državo kot osnovni sistem, vendar ne z istih pozicij kot je to veljalo za politično geografijo. Državo smatra za osnovni sistem, na katerega so navezani vsi družbeni sistemi, ki so v nenehnem odnosu z naravnimi sistemi. Pod pojmom sistem si predstavljamo sklop elementov in faktorjev, ki tvorijo sodobno družbo in oblikujejo njeno notranjo strukturo. Kot osnovni sistem sodi država med osnovne socialnogeografske skupine ali geofaktorje. Sistem geofaktorjev je postavil R. Freist (1978) in vanj prišteva kot elemente tako upravo, teritorialne enote in nadnacionalna združenja, kot tudi zakonodajno in sodno oblast. Vsi navedeni elementi so odločilnega pomena za vprašanja državne meje, kajti ena od njihovih funkcij je tudi določevanje državne meje in njene funkcije. V primeru, da bi državo obravnavali samo kot politično tvorbo, je to bolj predmet politične geografije. Ker pa jo obravnavamo s širšega vidika kot socialnogeografsko skupino, pa postanejo vsa vprašanja, ki izhajajo iz pojava in obstoja države predmet socialnogeografskega proučevanja. Razumljiv nam postane takšen pristop, če uvrstimo državno ali politično mejo v skupen koncept prostorskih dejavnosti, kamor le-ta nedvomno tudi sodi po svojem pomenu in funkciji. Takšno gledanje nam da novo kvaliteto v pojmovanju državne meje. Meja ni več samo črta, ki deli med seboj dva različna družbena sistema, ampak postane dinamičen prostorski element oziroma faktor. Če torej gledamo mejo ne le kot linijo, ki predstavlja pregrado med dvema političnima sistemoma, moremo trditi, da meja danes predstavlja infrastrukturno linijo. Njena osnovna funkcija pa vedno

bolj postaja posredovanje in omogočanje pretoka blaga in oseb, kot ga zahteva zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb po delu, bivanju, oskrbi, izobraževanju in rekreaciji. Menimo, da le takšno pojmovanje daje osnovo za nadaljnje proučevanje državne meje in njenih učinkov na spreminjanje prostorskega kompleksa.

Kljub podrobnim analizam je čutiti na področju proučevanja meja pomanjkanje globalnih pojasnitev celotnega spleta pojavov povezanih z obstojem meja. Vpliv meje je vrednoten na osnovi različnih funkcij, ki jih ima meja kot element prostorskih dejavnosti. Funkcije meje se kažejo v različnih spremembah v časovnem razvoju obmejnih pokrajin, medtem ko je sam pojav meje izrazito prostorski pojav. Če pogledamo glavne funkcije, ki jih ima v današnjem času državna meja, vidimo da obsegajo različna področja človekovega življenja. Pravna funkcija meje pomeni med drugim določitev politične linije, v okviru katere se uveljavljajo skupne pravne institucije in norme, ki določajo in vodijo dejavnost neke družbe. Fiskalna funkcija meje sicer ni bistvena vendar ima pomembno vlogo pri oblikovanju gospodarske politike, kot tudi zagotavljanju sredstev za proračun. Funkcija kontrole prehodov meje je zanimiva za različne strukture v državi, predvsem pa je pomembna z vidika politike priseljevanja in izseljevanja. Vse te funkcije so neposredno vezane s sistemom državne uprave, pomembne pa so tudi za gospodarstvo na področju proizvodnje, izmenjave in potrošnje dobrin. Funkcije meje moremo tolmačiti kot prispevek k pospeševanju družbenega razvoja, ki se odraža zlasti v obmejnih pokrajinah.

Analiza učinkov vseh omenjenih funkcij meje se na področju socialne geografije odraža v študijah komunikacij, sistemov družbenih odnosov, pomenom faktorja oddaljenosti in dostopnosti, razvitosti obsega posameznih sektorjev dejavnosti in drugih. Vprašanje vplivnih območij in z njimi povezanih meja, je naš primeru državne meje proučeval v času pred drugo svetovno vojno tudi Lössch, v svojem delu "Ekonomika lokacij" (1954). Primerjal je

ekonomske regije s političnimi, v smislu njihove podobnosti in različnosti. Ugotovil je, da so si politične meje in meje ekonomskih regij v mnogočem podobne, vendar so prve mnogo bolj ostro določene in statične kot pa druge, ki se spreminjajo pod vplivom težnje po nenehnem širjenju gospodarskega napredka. Lösch je skušal razložiti tudi znano dejstvo da so obmejne pokrajine, zlasti na novo nastale, često območja gospodarskega zaostajanja. Vzroki zaostajanja izvirajo iz spremenjenega položaja gospodarstva, ki se v velikem številu primerov zmanjša po obsegu, prav tako pa tudi spremeni po vrsti dejavnosti, Če takšne spremembe prizadenejo območja večjih koncentracij prebivalstva, so posledice toliko bolj očitne in težje. Poleg tega je proučeval mejo tudi kot lokacijski dejavnik in ugotovil, da se pojavlja močan vpliv meje pri lokaciji objektov kratkoročne oskrbe, ki se koncentrirajo v naseljih v bližini meje, zaradi razlik v ceni blaga.

Navedeni elementi se tudi danes pojavljajo v študijah funkcije meje, oziroma študijah obmejnih pokrajin. Nekoliko večji poudarek je v mnogih študijah dan položaju in gibanjem prebivalstva v obmejnih pokrajinah. Raziskave obravnavajo predvsem etnična, narodnostna in jezikovna vprašanja. Prisotnost tovrstne problematike je povezana s pojavom narodnostnih manjšin v obmejnih pokrajinah, ki so zaradi novo nastalih meja ostale odrezane od matičnega naroda. Analize obravnavajo strukturo prebivalstva, predvsem demografske, narodnostne in ekonomske elemente, položaj manjšine v odnosu do večinskega naroda na področjih zaposlovanja in izobraževanja, uporabo pogovornega jezika ipd. Poleg teh raziskav, ki nam dajejo vpogled v strukturo prebivalstva in njegove značilnosti, se vedno bolj uveljavljajo študije o enakopravnosti prebivalstva v obmejnih oziroma robnih območjih. Večkrat so se namreč že pojavile regionalistična gibanja, ki zahtevajo večjo avtonomijo za posamezne pokrajine. Avtonomistične pobude izhajajo večinoma iz nerešenega vprašanja odnosa večinskega naroda do manjšine in iz tega odnosa izhajajoče značilnosti razvoja pripadnikov manjšin in njihovega gospodarstva. Razlike, ki nastajajo v

razvoju obmejnih pokrajin in njihovem preoblikovanju, ugotavljajo raziskovalci na osnovi primerjav med značilnostmi prebivalstva in njegovih struktur ter njihovega vpliva na preoblikovanje regionalne strukture in zunanje podobe pokrajine.

Posamezni raziskovalci zastopajo tudi naslednje stališče, da je za položaj obmejnih pokrajin osnoven odnos med njimi in poli razvoja v posamezni državi. Obmejne regije so često na robu urbanega in gospodarskega življenja in pripadajo perifernim kategorijam prostora z vidika ekonomske lokacij. Takšen položaj pa je le posledica polarizacije gospodarskega razvoja v posamezni državi. Dejstvo, da se obmejne pokrajine v velikem številu primerov kažejo kot območja nazadovanja v primerjavi z ostalim nacionalnim prostorom, je velikokrat pogojen z naravnimi faktorji. Vendar geografsko proučevanje meja ni omejeno le na območja zaostajanja v razvoju. Kot smo videli, meje v enaki meri vzpodbujajo gospodarski razvoj in pritegujejo prebivalstvo v robna območja. Ta nasprotja so v veliki meri rezultat manjše mobilnosti prebivalstva in na drugi strani tudi različnih omejitev, ki izhajajo iz posebnega položaja obmejnih pokrajin, katerim so sicer priznane posebne pravice.

Težišče proučevanja meja je bilo tudi v slovenski geografski literaturi omejeno na študije v okviru socioekonomske geografije. V ospredju so raziskave, ki obravnavajo prebivalstvo v obmejnih pokrajinah na obeh straneh meje. Vzrok za obravnavanje prebivalstva na obeh straneh meje izhaja iz dejstva, da tudi v zamejstvu živijo predstavniki slovenske narodnosti. Z vprašanji položaja narodnostnih manjšin in njihovo vlogo v razvoju obmejnih območij, se je v teoriji in na primeru položaja slovenske manjšine v Avstriji in Italiji ukvarjal pri raziskovalnem delu predvsem V. Klemenčič. V svojih delih obravnava zlasti vprašanja enakopravnosti slovenskih narodnostnih manjšin onstran jugoslovanske državne meje, ki se odraža v socialni strukturi in gospodarskem položaju Slovencev v zamejstvu. V novejših raziskavah opredeljuje z vidika evropskega prostora tudi pomen odprte meje na razvoj prebivalstva v obmejnih območjih. Pri tem izdvaja

manjšino kot element, ki omogoča tesnejše sodelovanje med sosednjimi državami. (V.Klemenčič, 1974)

Problematiko vezano na slovensko prebivalstvo v zamejstvu sta proučevala tudi M.Klemenčič in L.Olas, v središču njune pozornosti pa so bila predvsem vprašanja poselitvene strukture in razvoja ter funkcije naselij v zamejstvu. Značilnosti razvoja prebivalstva in njegovih struktur je na primeru obmejnih območij severovzhodne Slovenije proučeval B.Belec, vprašanja dnevne migracije delovne sile v tem območju Slovenije pa sta raziskovala V.Bračič in M.Zgonik.

Poleg vprašanj, ki so zadevala le osnovne populacijske elemente, so se slovenski geografi ukvarjali tudi s proučevanjem regionalne mobilnosti prebivalstva in smeri teh tokov prek meje. M.Jeršič je poleg študije o regionalni mobilnosti prebivalstva, raziskoval tudi vpliv odprtosti meje na razvoj posameznih človekovih dejavnosti v pokrajini. Študij posameznih sektorjev gospodarskih dejavnosti je prav tako pritegnil zanimanje nekaterih raziskovalcev. Tako je M.Pak proučeval funkcijo oskrbe v obmejnih središčih in utemeljil pomen terciarnih in kvartarnih dejavnosti za nemoteno izvajanje funkcije odprte meje. Tudi sekundarne dejavnosti so bile obravnavane predvsem na primeru določevanja lokacije za prosto industrijsko cono na Krasu, ki predstavlja nov element v obmejni pokrajini. Različne vidike tega posega je proučeval M.Ravbar, izhajajoč iz zahtev, ki jih je predvidel načrt izgradnje te cone. Obmejnih pokrajin so se v različnih delih dotaknili tudi mnogi drugi raziskovalci, vendar je bil poudarek v teh študijah bodisi na določenem problemu ali pa so obravnavali širše regionalne komplekse, katerih del so sestavljale tudi obmejne pokrajine.

Pri svojem raziskovalnem delu so tudi slovenski geografi potrdili ugotovitve nekaterih tujih raziskovalcev, da meja ne predstavlja več le ločnice, ampak vedno bolj tudi povezovalko ali celo most med dvema sosednjima državama. Do takšnih ugotovitev

so lahko prišli le na osnovi proučevanj preobrazbe funkcije meje, kot so jo mogli spremljati na primeru ene izmed najbolj odprtih meja, ki jo predstavlja jugoslovanska državna meja. Zavedajoč se nove funkcije meje, ki se tako močno kaže v primeru jugoslovanske meje, pa so tudi opredelili v kolikšni meri državna meja še predstavlja ločnico in kateri elementi morajo biti zato izpolnjeni. Le v primeru, da elementi kot so splošni politični in ekonomski odnosi med državami sosedami, geopolitični položaj države, naravne in družbenogeografske značilnosti pokrajin prek katerih poteka mejna linija, število in pomen prometnih poti, ki potekajo prek meje, niso optimalni in ne omogočajo prijateljskih in neposrednih ter številnih stikov preko meje, ostaja meja še vedno pregrada in obrambni mehanizem. (M. Jeršič, 1970)

Pojem državne meje, njen nastanek in zgodovinski razvoj

Definicija pojma meje izhaja iz politične geografije, ki razširja obči pojem meje. Meja je namreč lahko neka točka, linija ali površina, ki loči dva prostora, pojava ali sistema. V današnjem času se sicer vedno bolj uveljavlja v filozofiji princip, da ne obstoje neke določene meje, saj so meje človekovi dejavnosti in znanju relativne, ker se nenehno spreminjajo in razširjajo. V politični geografiji se pojem meje nanaša na povsem opredmeteno in v prostoru točno določeno državno mejo, ki v toku zgodovinskega razvoja vendar predstavlja neko konstanto, ki se giblje v točno določenih okvirih.

Državna meja je periferen organ države, ki omejuje teritorij v katerem prebivalstvo, organizirano v politično skupino izvaja svoje politične pravice oziroma ustvarja in ščiti svojo suverenost. Meja je v tem primeru politično dejstvo, locirano na zemeljsko površje v tesni povezavi z vsemi geografskimi faktori, tako fizičnimi kot družbenimi, postavljena in oblikovana od človeka na tak način, da s svojo prisotnostjo ustvarja določen tip pokrajine.

Politična ali državna meja je edino mejna geografska linija, s katero dve državi izražata in ločujeta svojo suverenost. Je torej statična linija, ki se ne premika ali prekinja, razen v posebnih primerih kot so vojne. Lahko je zasnovana kot črta ravnovesja med političnim pritiskom dveh sosednjih držav, ki podlega silam in tendencam razvoja odnosov politične moči in doktrine, ki določajo pomen meje.

Tudi v mednarodno pravnem smislu se državna meja navezuje na linijo ali površino, ki loči teritorij dveh držav. Da bi bila mednarodno pravno priznana je potrebno soglasje sosednjih držav, ki ju meja ločuje in ki mejo določata z mednarodno pogodbo. Le v izjemnih primerih se državne meje določajo z odločbo mednarodnega sodišča ali razsodišča.

Kot politična tvorba je meja nastala s pojavom prvih politično teritorialnih enot, vendar so se njena koncepcija, oblika in kriteriji za njeno oblikovanje in določanje spreminjali v toku zgodovinskega razvoja. Razvoj pa ni potekal samo v povezavi z zgodovinsko političnimi spremembami, ampak tudi v odnosu do razvoja geografskih spoznanj in kartografskih prikazov, ki so bili in so nujno potrebni za določevanje mej v pokrajini in na karti.

Pojem meje se je spreminjal z razvojem teritorialne organizacije političnih sistemov. V praskupnosti so bile meje zasnovane kot objekt izolacije, kot nekakšna vrsta nikogaršnje zemlje. Bile so oblikovane z neposeljenimi območji, ki so poleg tega zaradi naravnih ovir predstavljala učinkovito pregrado pred morebitnimi napadalci. Prostor v tistem času še ni imel današnje vrednosti in pomena za človeka, saj je v času začetka našega štetja živel na zemlji komaj 200 milijonov ljudi. Zaradi nomadskega načina življenja in preseljevanja ljudstev na neizkoriščena, rodovitna območja, so se pojavljale meje, ki pa so se bolj nanašale na prebivalstvo, kot pa na teritorij. Teritoriji, ki so pripadali posameznim ljudstvom ali političnim skupnostim,

so bili zato amorfni s spremenljivimi mejami. Obsežna območja so bila še nenaseljena in stiki med plemeni omejeni na izredno majhen obseg.

Izolacija je bila garancija varnosti in je bila zato mnogokrat umetno ustvarjena kot mejna puščava. Takšne primere lahko v sedanjosti srečamo le še pri nekaterih primitivnih družbah. Kot ostanek takšnega koncepta meja so do danes ostala nekatera območja kot neutralni teritoriji, kot na primer Kuvajt na Arabskem polotoku. (G.Valussi, 1972)

Začetek zgodovine nastanka meja moremo šteti z nastankom Rimskega imperija, ki predstavlja močno državno organizacijo, katere meje so v stiku z neorganiziranimi, divjimi plemeni, ki so v stalnem premiku. Rimljani so do potankosti razvili koncepcijo meje kot cone izolacije, ki je bila navadno odprta na naravne ovire, kot so bile na primer reke in gorske verige, ali pa so jo določili z utrdбами, ki so jih imenovali "valla" (lat. - sid) ali "limites" (lat. - meja). Po svojem nastanku so meje rimskega imperija tipične vojaške meje, postavljene s strani močnejšega.

Po padcu imperija in nastanku fevdalnega sistema se je pričelo drobljenje teritorialne oblasti in boj za različne nivoje uprave. Kot mejne enote so se pojavile mejne marke, katerih gospodje so imeli dolžnost stalne vojaške službe in obrambe večjih političnih tvorb, v katerih okviru so kot vazali sodili fevdalci iz mejnih mark. Edina prava vojaška meja v Evropi, v času srednjega veka, ki je bila utrjena z utrdbami, je bila meja med krščanskimi deželami in arabskimi kalifati v Španiji. Po številnih gradovih (castello) je ta obmejna pokrajina dobila tudi ime Kastilja.

Ves zgodovinski razvoj je vodil k nastajanju utrjenih mest in z njimi se je razvil tudi koncept moderne meje potekajoče v liniji, ki je povezovala posamezne utrdbe. Preje znani tip meje

v obliki con izolacije je v srednjem veku ohranilo le nekaj državnih tvorb, kot na primer Beneška republika, z lagunami in neposeljenimi močvirji pred mestom.

Demografski razvoj v XIV. in XV. stoletju je privedel do novega vrednotenja prostora, na osnovi intenzivnejšega načina izrabe zemlje, ki se je odražal v izsekavanju gozdov in bonifikaciji drugih primernih zemljišč. Obnovitev komunikacij in razvoj prometa je privedel do vedno bolj tesnih stikov med prebivalstvom različnih narodov in političnih skupin. Razpad fevdalnega družbenega sistema, ki je privedel do nastanka prvih nacionalnih držav, s tem se je pojavila potreba po mejah v obliki linij, ki bi bile točno določene in varne. Meje so pričeli določevati na podlagi meddržavnih sporazumov, v prostoru pa so bile točno določene s pomočjo mejnikov in drugih opozorilnih znamenj in objektov, ki so bili pod nadzorstvom posebej določenih uradnikov.

Konstitucija politične meje je posledica srednjeveškega razvoja, predstavlja jo črta, ki je vrisana v kartografske dokumente, v terenu označena z mejniki, določena pa na podlagi meddržavne pogodbe. Prva sistematizacija političnih meja v evropskem prostoru je bila izvedena na osnovi pogodb v Westfaliji leta 1648. Kljub tovrstnemu razvoju, pa je v Evropi do konca 19. stoletja, še obstajala vojaška meja in sicer med avstroogrimskim imperijem in otomanskim cesarstvom na območju sedanje Hrvatske, imenovana Vojna krajina.

S pojavom regionalnih držav, ki so obsegale celotno ozemlje enotne naravne regije ali pokrajine, so se meje pričele določevati na znanstveni osnovi. Do konca 18. stoletja je veljala za optimalno razdelitev območij suverenosti takoimenovana "naravna meja". Ker sta veljala dva principa, sta doktrini reliefne in hidrografske meje večkrat prihajali v nasprotje z ozirom na ozemeljske zahteve posameznih držav.

V 19. stoletju se pojavi težnja po ustanavljanju nacionalnih držav, ki povzroči padec doktrine naravnih meja. Meja postane sedaj koncipirana kot etnično-lingvistična linija, katere določitev mora biti prepuščena samoodločbi prizadetih skupin prebivalstva. Ta nova koncepcija je bila v praksi uporabljena po prvi svetovni vojni z izvedbo plebiscitov, kot na primer na Koroškem. Pri tem so bile narodnostne manjšine postavljene pred dejstvo asimilacije ali preselitve. Ker so na osnovi doktrine nacionalnih meja nastajale ovire za nemoteno mobilnost prebivalstva in njegov kulturni razvoj, je ta doktrina vnesla v politično geografijo faktor negotovosti in obenem tudi povod za stalne konflikte.

Z industrijsko revolucijo se je pričelo tudi novo obdobje v pojmovanju meja. Vprašanja surovin, energije, nadzora prometnih poti, so privedla do formulacije meja na ekonomskih osnovah, ki naj bi zagotovili potrebne vire za razvoj gospodarstva. Zato so nekatera surovinsko pomembna območja večkrat menjala gospodarje, kot na primer premogovna nahajališča v Alzaciji in Loreni. Takšne težnje so bile uzakonjene v nemški geopolitiki pod imenom "boj za življenski prostor" (Lebensraum).

Po prvi svetovni vojni se je zaradi vojne nevarnosti ponovno postavila v ospredje zahteva po strateški meji, ki naj bi se naslanjala na naravne ovire, obenem pa naj bi bila utrjena s verigami utrdb. Novo nastale države, kot na primer Jugoslavija pa so dobile meje na osnovi nekdanjih zgodovinskih meja in jih zato imenujemo tudi podedovane meje. V kolonialnih državah se je uveljavil princip matematičnih meja, kot v Ameriki astronomske meje, ki potekajo po poldnevnikih in vzporednikih, ali pa geometrijske meje, ki povezujejo določene izhodiščne točke. Takšna oblika meja in način določevanja je kasneje veljal tudi za določevanje interesnih območij v neaseljenih pokrajinah.

Tipi meja

Mejo lahko opredelimo kot geografski objekt, katerega moremo analizirati z različnih vidikov na osnovi kriterijev, ki so

vplivali na njen nastanek in oblikovanje. Kot smo videli temeljni tipologija meja na njihovi genezi in zgodovinskem razvoju. Tako ličimo osnovna dva tipa meje: politično naravno mejo in politično umetno mejo.

Nekateri raziskovalci sicer zanikajo obstoj naravnih meja, ker so le te vedno rezultat človekove izbire in določitve. Zlasti J. Ancel meni, da so politične naravne meje bolj teoretska kategorija kot pa realnost. Poleg tega linije državnih meja le v grobem sledijo različnim orografskim ali hidrografskim linijam v pokrajini in so v detajlih določene na povsem drugih temeljih. Prav tako pa so takšne meje vedno redkejše.

Za naravne meje se štejejo tiste, ki so istovetne naravnim oblikam ali pojavom na zemeljskem površju - obalam, gorovjem, rekam. Prvotno zamišljene kot cone izolacij, postanejo v toku zgodovinskega razvoja meje kot črte, ki omejujejo regionalne državne tvorbe.

Morske meje so najnatančneje določene in najbolj stabilne, imajo pa izredno različno funkcijo, ki zavisi od morfologije obale. Visoke in strme obale so lahko odlična pregrada in obramben element, onemogočajo pa razvoj prometa. Morja, za katera od 17. stoletja dalje velja načelo svobodne plovbe, omogočajo namreč stik z vsemi deli sveta. To pomeni, da morske meje dajejo prednost pri navezovanju mednarodnih stikov. Obala ne more opravljati funkcije morske meje, zato ja območje nadzora in uveljavljanja državnih pravic razširjeno na pas, ki sega 6 milj od obale na odprto morje. Vendar ta pas teritorialnih voda ni enak za vse države in to vprašanje ostaja še ne povsem točno rešeno v mednarodnem pomorskem pravu.

Orografske meje lahko poteka po gorskih vrhovih ali razvodnici, vendar ni nikoli lahko določljiva. Njena funkcija zavisi od morfologije in višine. Vloga oroграфске meje je lahko povezana tudi z drugimi mejami, klimatsko, vegetacijsko, etnično in gospodarsko, kot je to primer za Ande v Latinski Ameriki.

Hidrografske meje so vezane na tekoče in stoječe vode kopnega, reke, jezera in močvirja. Ta tip meja je prav tako točno določen s sredino rečnega toka ali njegovim strženom pri večjih rekah ter koordinatami pri jezerih in močvirjih. Hidrografske meje pravzaprav niso vedno geografske meje, ker navadno delijo geografsko homogene pokrajine. Vode tudi ne predstavljajo več ovir ali strateških točk, kot je bilo to v preteklosti, ali velja še danes za orografske meje. Nasprotno v večini primerov pritegujejo naselitev in gospodarsko dejavnost.

Umetne meje so tiste, ki so bile določene brez upoštevanja naravnih značilnosti pokrajine. To so predvsem meje, ki nastajajo v zadnjem času in so bile večinoma podvržene zgodovinskim spremembam. V to skupino sodijo matematične meje, ki so se prvič pojavile pri določevanju meja med kolonialnimi teritoriji, za katere ni bilo izdelanih ustreznih geografskih kart.

Med umetne meje sodijo tudi kulturne meje, ki so nastale na osnovi etnično-jezikovnih, religioznih ali nacionalnih kriterijev. Te meje se predvsem nanašajo na prebivalstvo in ne toliko na teritorij in so zaradi mobilnosti prebivalstva in razvoja podvrženi spremembam. Ker kulturna območja nimajo točnih meja, se te meje v toku stalnih sprememb in so zato tudi težko določljivi, četudi se uporabljajo različni kriteriji analize kulturne pripadnosti (materin jezik, pogovorni jezik, izvor priimkov in svobodna izbira narodnosti). Ta vrsta meja je nastala na osnovi zgodovinske ideje o narodu, ki izvira iz nacionalne pripadnosti prebivalstva. Vsak narod je želel ustvariti državo v okviru kulturnih meja. To je kmalu privedlo do političnih pritiskov, ki so rezultat odnosov med močnimi in šibkimi državami, Takšen način določevanja meja je privedel tudi do nastanka narodnostnih manjšin, ki lahko postanejo faktor napetosti v mednarodnih odnosih.

K umetnim mejam prištevamo tudi ekonomske meje kot tudi strateške meje.

Meje moramo klasificirati tudi glede na njihovo funkcijo, ki ni samo politična ali obrambna, ampak ima pomembno vlogo pri gospodarski in kulturni izmenjavi med državami. Med elemente, ki kažejo na tovrstno funkcijo meje prištevamo predvsem mejne prehode. Te predstavljajo postaje obmejne milice in carinarnice, menjalnice in potovalni uradi. Najbolj frekventirani prehodi pa so opremljeni tudi z objekti drugih dejavnosti, kar omogoča nastajanje obmejnih centrov, ki povzročajo koncentracijo prebivalstva in gospodarskih dejavnosti.

Meje, ki so podvržene navedenemu procesu imenujemo žive ali tudi odprte meje. Nasprotno temu, pa imamo v goratih predelih mrtve meje, saj naravni pogoji onemogočajo vzpostavitev preje navedenih dejavnosti, ki so neločljivo vezane na funkcijo meje.

Če povzamemo na osnovi navedenih ugotovitev nekaj zaključkov, lahko rečemo, da državna meja kot posledica državne politike v zgodovinskem razvoju predstavlja objektivno danost. Njen namen in funkcija pa se spreminjata na osnovi družbenega in gospodarskega razvoja, ki se odraža v širjenju vplivnih območij posameznih človekovih dejavnosti, ta pa segajo tudi preko meje. Sprememba funkcije državne meje je privedla do novega vrednotenja njenega pomena, ne samo iz obrambnih vidikov, ampak tudi širših razvojnih.

IV. NASTANEK JUGOSLOVANSKIH MEJA IN SPREMINJANJE NJIHOVE FUNKCIJE NA OBMOČJU SR SLOVENIJE

Ob koncu prve svetovne vojne je Jugoslavija na mirovni konferenci v Parizu nastopila kot "država v nastajanju", ker velike zahodne sile, na zahtevo Italije niso priznale združenja Južnih Slovanov v enotno državo Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Prva je novo državo priznala vlada ZDA, 5.2.1919. Nato so ji sledile ostale države. S tem je bila dana osnova za sklepanje mirovnih pogodb s premaganimi državami.

Vendar tudi potem ni šlo brez zapletov, ki so seveda zadevali vprašanje določevanja meja. Problemi so se pojavljali tako pri določevanju meje z Romunijo kot tudi Madžarsko, prav tako pa je bilo vprašljivo tudi glede meje z Avstrijo na območju Koroške in Štajerske. Na Koroškem je bil ob tej priliki izveden plebiscit, ki je Koroško zadržal v okviru Avstrije, neupoštevaje narodnostno strukturo prebivalstva.

Posebno vprašanje je bila določitev meje z Italijo. Meje so do mirovne konference temeljile na tajnem Londonskem sporazumu, ki je bil sklenjen leta 1915 z namenom pritegniti Italijo na stran zahodnih zaveznikov. V zameno za sodelovanje so odstopili Italiji obsežna območja poseljena z Avstrijci, Južnimi Slovani, Albanci, Grki in Turki, kjer so naselili le majhno število Italijanov. S tem sporazumom je hotel italijanski imperializem uresničiti svoje teritorialne zahteve. Italija je dobila vse ozemlje zahodno od črte, razvodje pri Ratečah, Mangart, Triglav, Porezen, Blegoš, Snežnik, Volosko v Kvarnerskem zalivu. Poleg tega ozemlja je Italija pridobila v okvir svojih meja tudi vso severno Dalmacijo in večino Kvarnerskih in Dalmatinskih otokov.

Na mirovni konferenci v Parizu ni prišlo do soglasja, ker je delegacija Kraljevine SHS nasprotovala določbam tajnega londonskega sporazuma. Ob podpori ameriškega predsednika Wilsona je prišlo do novih predlogov za rešitev mejnega vprašanja, vendar obe prizadeti strani nista mogli skleniti kompromisne rešitve. Zato je bila dokončna rešitev tega vprašanja prepuščena obema prizadetima državam. Meddržavna pogodba med Italijo in Kraljevino SHS je bila podpisana 12.11.1920 v Rapallu. Z njo je bila določena meja, ki je v severnem delu potekala po določilih londonskega sporazuma, nato pa potekala od Rakeka, prek Snežnika na Reko. S tem dokumentom in kasnejšim dopolnilom v obliki Nettunske pogodbe so bila k Italiji priključena območja poseljena s slovenskim in hrvaškim prebivalstvom in sicer: Beneška Slovenija s Kanalsko dolino, Soška dolina, Slovensko Primorje z Gorico in Trstom, Istra in Reka, otoka Cres in Lošinj ter del Dalmacije z Zadrom in bližnjimi otoki, kot tudi Vis, Lastovo in Palagruž.

Takšno je bilo stanje po prvi svetovni vojni, ki je določilo meje kraljevine Jugoslavije napram Italiji, Avstriji in Madžarski. Te meje so ostale nespremenjene na delih meje proti Avstriji in Madžarski, medtem ko je zaradi specifičnega poteka mejne linije med Jugoslavijo in Italijo, ta tudi po drugi svetovni vojni predstavljala območje konfliktov.

Določitev mejne črte po drugi svetovni vojni

Meje nove Jugoslavije so v glavnem ostale nespremenjene in istovetne onim, ki so bile načrtane po prvi svetovni vojni. Na območju Slovenije, na katerem Jugoslavija meji s tremi državami, poteka v celoti meja med Jugoslavijo in Italijo, ter meja med Jugoslavijo in Avstrijo, medtem ko meja med Jugoslavijo in Madžarsko predstavlja le kratek odsek celotne meje dveh držav. Potek mejne linije napram Avstriji se ni spremenil, prav tako mejna linija napram Madžarski. Večje in pomembne spremembe je doživela le meja proti Italiji. Zaradi pomena teh sprememb za oblikovanje značilnih obmejnih pokrajin in njihovega sedanjega položaja, si bomo podrobneje pogledali nastanek in razvoj te meje po drugi svetovni vojni.

Jugoslovanska državna meja na območju SR Slovenije poteka na kopnem v dolžini 614 km in po morju v dolžini 46,6 km. Od tega zavzema meja proti Italiji 202 km ali 32,8%, meja proti Avstriji 324 km ali 52,7% in meja proti Madžarski 88 km ali 14,3% od skupne dolžine kopenske meje. Na morju meji Jugoslavija na območju SR Slovenije samo z Italijo. V celoti odpade na državno mejo na območju SR Slovenije 20,6% skupne dolžine državne meje Jugoslavije. Meja poteka pretežno po hribovitem območju, nižinski značaj ima le del meje proti Italiji na Goriškem in pa meja proti Madžarski v Prekmurju. Manjši del državne meje poteka tudi po rekah in sicer na meji z Italijo po Soči in Beli v dolžini 30 km, ter proti Avstriji na Dravi in Muri v dolžini 79 km.

Odsek državne meje napram Italiji je najkrajši, vendar je po svojem pomenu in nastanku vreden posebne pozornosti. Poleg značilnih narodnostnih potez prebivalstva, je zanimiva tudi z gospodarskega vidika. Ta del državne meje je po drugi svetovni vojni doživel bistvene spremembe. Jugoslaviji so bila namreč vrnjena ozemlja, ki so ji bila odvzeta z Londonskim sporazumom v prvi svetovni vojni. Že v toku vojne se je vprašanje meje nove Jugoslavije napram Italiji zaostriло, ker si je Italija skušala pridobiti večji del jugoslovanske obale in postaviti Hrvatsko pod njeno upravo. Zato je že leta 1943 MOO za območje Istre proglasil združitev Istre s Hrvatsko in Jugoslavijo. Poleg tega sta Zemaljsko antifašistično viječe narodnog oslobodjenja Hrvatske in Slovenski narodnoosvobodilni svet, proglasila priključitev pokrajin poseljenih s Slovenci in Hrvati, Slovenskega primorja s Trstom in Istre k Sloveniji oziroma Hrvatski, ter preko njihju bratski skupnosti narodov Jugoslavije. Te sklepe je potrdilo tudi II. zasedanje AVNOJ-a, vendar so imeli ti sklepi le moč stališč glede vprašanja državnih meja, ki so se pojavila po koncu vojne, za sedaj pa so bila brez pravne moči.

Kljub temu, da so jugoslovanske oborožene sile zasedle vse ozemlje, ki je bilo s proglasom narodnih vlad priključeno Jugoslaviji, niso mogle preprečiti vmešavanja štirih velesil pri določevanju nove državne meje. Ker je bilo vprašanje italijanskih državnih meja sestavni del mirovne pogodbe zavezniških sil z Italijo, Jugoslavija ni mogla vplivati na oblikovanje določil o poteku meje. Mirovna konferenca leta 1947 v Parizu je namreč že potekala v znamenju trenj med zavezniki in zato je prihajalo do nasprotujočih si mnenj o poteku meja, ki naj bi v bodoče ločevale različne družbene sisteme.

Jugoslavija, ki se je v tistem času borila za mednarodno priznanje novo ustanovljene skupnosti jugoslovanskih narodov, zrasle na osnovi skupne borbe v narodnoosvobodilni vojni, je zastopala stališče in zahtevo po mejah, ki naj bi potekale po liniji iz leta 1915. Takratna meja med avstroogrsko monarhijo in italijansko

republiko je namreč potekala zahodneje od današnje, vključevala je ozemlje sklenjeno poseljeno s prebivalstvom slovenskega naroda.

Nasprotno jugoslovanskim zahtevam je Italija postavila naslednje tri točke:

- da naj bi se meja določila po ameriškem predlogu iz leta 1919, ki je predvideval vključitev dela Istre v Italijo
- da bi Reka dobila svojo avtonomijo
- da Trst dobi značaj mednarodnega pristanišča.

Ker so ti predlogi naleteli na različen sprejem pri zaveznikih, je bila postavljena mešana komisija, ki naj bi oblikovala dokončen predlog o razmejitvi. Vendar tudi tu ni prišlo do enotnega predloga ampak je vsaka izmed štirih zavezniških sil dala svoje predloge. Ameriški predlog je bil bolj naklonjen Italiji, v severnem delu je potekal po meji iz leta 1866, Gorico in Bežano je določil Italiji, prav tako Istro zahodno od Labina, končal se je v Plominski Dragi. Ta linija je pustila več Slovencev in Hrvatov na italijanski strani kot obratno. Angleški predlog je bil skoraj istoveten z ameriškim, razlikoval se je le na območju Istre, kjer predvideval vključitev njenega zahodnega dela s Pulo v okvir Italije. Francoski predlog je določal mejo na podlagi etnične pripadnosti z namenom izogniti se nastanku močnih narodnostnih manjšin na obeh straneh meje. V zgornjem delu je bil skoraj enak predhodnim, na območju Krasa je potekal zahodneje, v Istri pa je v okvir Italije predvidel le sedanjo Slovensko obalo in del zahodne obale Istre do Novigrada. Predlog Sovjetske zveze je bil skoraj enak zahtevam Jugoslavije, le da je potekal malo bolj vzhodno od meje, ki jo je predlagala Jugoslavija. K ozemlju Jugoslavije je prišteval vso Kanalsko dolino in Rezijo, ter del Furlanske nižine do izliva Soče v Jadransko morje. Ta predlog je bil enak mejam italijanske države iz leta 1866.

Vendar tudi naštetih predlogi niso vodili k končni določitvi meje. V nadaljevanju pogajanj je bil sprejet dopolnjen francoski predlog, ki je predstavljal kompromisno rešitev s pogojem, da Trst ostane samostojna teritorialna enota pod upravo in varstvom Združenih narodov.

Vprašanje Svobodnega tržaškega ozemlja

S podpisom mirovne pogodbe in njeno pravnomočnostjo s 15.7.1947 je nastala nova teritorialna tvorba - zasebni državni mednarodno pravni subjekt - Svobodno tržaško ozemlje. S sporazumom med anglo-ameriško in jugoslovansko vojaško upravo na območju Trsta, je prišlo do ločitve okupacijskih con in demarkacije teritorija. Jugoslavija je podpisala mirovno pogodbo z željo, da se vprašanje meje napram Italiji končno reši in se tako zagotovijo osnove za mir v tem delu Evrope, vendar je poudarila, da je bila z oddvojitvijo Gorice in Trsta Jugoslaviji storjena krivica.

Predvidena oblika oblasti na območju STO, ki naj bi jo imel guverner in svet štirih svetovalcev ni bila vzpostavljena, ker se štiri velesile niso mogle zediniti o osebi, ki naj bi vršila to funkcijo. Zaradi zaostrovanja mednarodnega položaja v odnosih med zahodnimi zavezniki in Sovjetsko zvezo je ideja o samostojnosti STO propadla že ob nastanku. Območje je še nadalje ostalo pod vojaško upravo. Leto po nastanku STO so ZDA, Velika Britanija in Francija objavile Tripartitno deklaracijo, ki sporoča, da so se te tri velesile zedinile, da je treba STO vrniti Italiji. Proti temu je jugoslovanska vlada ostro protestirala, ker se je brez njene prisotnosti poskušalo revidirati mirovno pogodbo. V težkih trenutkih, ki so sovpadali v tem obdobju, je jasno in neomajno stališče jugoslovanske vlade privedlo do uніка tripartitne deklaracije.

Leta 1953 je prišlo do zaostritve v odnosih med Italijo in Jugoslavijo glede vprašanja meje in položaja Trsta. Na italijanski strani je bil predlagan plebiscit, katerega je jugoslovanska vlada odklonila, zaradi raznarodovalne politike, ki so

jo vodili Italijani v preteklosti na tem območju. Vendar so ti dogodki vodili k sklicu sestanka predstavnikov sil, ki so nadzorovale STO v Londonu. 5.10.1954 je bil podpisan Memorandum o soglasju glede STO med Italijo, Jugoslavijo, ZDA in Veliko Britanijo. Jugoslaviji je bila dodeljena cona B in s tem pristanišče Koper, uprava pa je bila na obeh straneh prenesena v roke civilne oblasti. Za narodnostne manjšine obeh območij je bil predviden poseben statut, ki prebivalcem obeh narodnosti na obeh straneh meje zagotavlja vse državljsanske in politične pravice. Obe strani sta bili obvezani urediti obmejni promet v 10 kilometrskem pasu. Prebivalstvo je imelo možnost preselitve preko meje in prenosa premoženja v roku dveh let. Prav tako sta se obe strani zavezali omogočiti nemoteno kulturno in gospodarsko delovanje pripadnikom narodnostne manjšine na svojem območju.

Državna meja med Jugoslavijo in Italijo na območju STO je bila veljavno določena šele s prvim in drugim členom Osimskih sporazumov, ki določata mejo na kopnem in morju. Sporazum je bil podpisan 10.11.1975 v Osimu pri Anconi, v veljavo pa je stopil z ratifikacijo sporazumov s strani Skupščine SFRJ in poslanske zbornice ter senata republike Italije v marcu leta 1977.

Sprememba funkcije državne meje

Po koncu druge svetovne vojne je prišlo do mnogih bistvenih sprememb v pogledu meja med državami, ki so odprle nova vprašanja in probleme v meddržavnih odnosih. Ves kompleks mednarodnih odnosov tako na političnem kot ekonomskem področju, je dobil povsem nove dimenzije zaradi polarizacije odnosov med socialističnimi in kapitalističnimi državami. V tem času ideoloških nasprotij med zavezniki, ki so tekmo za prevlado v svetu prenesli predvsem na področje ekonomskih odnosov, so državne meje dobile nov pomen. V prvem obdobju zaostritve

odnosov bi mogla meja postati šibka točka sistema, zato ker preko meje lahko prehajajo inovacije ali pa ideje nasprotnikov. Zato se je pojavila zahteva po obrambni funkciji meje, predvsem na stiku držav med različnimi družbenopolitičnimi sistemi. V obdobju hladne vojne po končani drugi svetovni vojni se uveljavi princip "železne zaves", ki je ločevala zahodnoevropske kapitalistične države od vzhodnoevropskih socialističnih, med katere sodi tudi Jugoslavija. Zaradi tega in pa zaradi sporov z informbirojem so bile jugoslovanske meje ob koncu štiridesetih let predvsem obrambne linije. Funkcija meje je bila torej zreducirana na njen prvobiten in tradicionalen pomen pregrade med dvema političnima sistemoma, ki sta bila v tem primeru osnovana na različnih ideologijah. Vendar je gospodarski razvoj na obeh straneh zahteval povezovanje, ki je postopoma privedlo do spremembe funkcije meje. Pri spreminjanju funkcije in pomenu državnih meja je seveda igralo pomembno vlogo tudi politično delovanje držav v okviru Organizacije združenih narodov, ki so v okviru ustanovne listine te organizacije določile osnovne cilje delovanja na mednarodnem področju, kot tudi v meddržavnih odnosih. Prvi člen Ustanovne listine, ki predstavlja mednarodnopravno osnovo mednarodnih odnosov, določa cilje Organizacije združenih narodov:

- skrb za mednarodni mir in varnost, na osnovi aktivnih skupnih posegov pri preprečevanju nevarnosti za svetovni mir in reševanje sporov po miroljubni poti v skladu z načeli mednarodnega prava
- razvijati prijateljske odnose med državami, osnovane na spoštovanju načel enakopravnosti in pravice do samoodločbe posameznih narodov
-
- razvijati mednarodno sodelovanje na področju reševanja problemov ekonomske, socialne, kulturne in humanitarne narave, ter pri razvijanju in spodbujanju človekovih pravic in svobode ne glede na raso, spol, jezik in vero

- skrbi za koordinacijo med državami, pri uresničevanju teh ciljev

V Ustanovni listini se govori tudi o mednarodnih odnosih v gospodarstvu in na področju socialnega sodelovanja. Da bi se zagotovili pogoji za nemoten razvoj prijateljskih odnosov med državami bodo članice Organizacije združenih narodov nadalje razvijale:

- rast življenskega standarda, ki naj v vseh državah temelji na polni zaposlitvi in ustvarjanju pogojev za gospodarski in socialni razvoj
- reševanje mednarodnih gospodarskih, socialnih, zdravstvenih in drugih sorodnih problemov, kot tudi sodelovanje na področjih kulture in izobraževanja

Na teh osnovah so se kasneje gradili temelji politike miroljubne koeksistence, katere principe je oblikovala prav Jugoslavija. Zahtevala je namreč mednarodnopravno uzakonitev principa o nujnosti sodelovanja med državami. To konstantno sodelovanje in to na vseh področjih in med vsemi državami, ne oziraje se na politične, družbene in ekonomske razlike med sistemi, naj bi postalo nekaj neminljivega. Tovrstno sodelovanje, osnovano na enakopravnem vključevanju vseh držav v mednarodno delitev dela, je tudi način za odpravljanje vzrokov za konflikte med državami. Daje pa tudi solidne temelje za ohranitev in utrditev miru v svetu.

Pobude, ki jih je oblikovala Jugoslavija tudi v praksi na nivoju mednarodnih odnosov, so doživele prvo jasno potrditev na I.konferenci neuvrščenih držav v Beogradu, septembra 1961.

Odnosi v svetu so se prav v šestdesetih letih močno spremenili, nastala je vrsta novih držav, hiter gospodarski in tehnološki razvoj je vedno bolj temeljil tudi na mednarodnem povezovanju držav v okviru različnih gospodarskih skupnosti in grupacij. Posebej so bila takšna gibanja vidna v Evropi, kar je privedlo

do posebne resolucije Generalne skupščine OZN, za katero je ponovno dala pobudo prav Jugoslavija. Na jubilejnem XX. zasedanju Generalne skupščine je bila decembra 1965 sprejeta resolucija o dobrih sosedskih odnosih med evropskimi državami z različnimi družbenopolitičnimi sistemi.

Jugoslavija pa ni bila samo pobudnik nastanka mnogih dokumentov o mednarodnih odnosih in meddržavnem sodelovanju, ampak je to potrdila tudi v zunanji politiki do sosednjih držav, dosledno uporabljajoč načelo aktivne miroljubne koeksistence. Ta načela je naša država usakoniła tudi v temeljnem zakonu naše družbe, novo sprejeti ustavi SFRJ leta 1974.

V temeljnih načelih, govori v sedmem poglavju o politiki aktivne miroljubne koeksistence naslednje: "V prepričanju, da sta miroljubna koeksistenca in aktivno sodelovanje enakopravnih držav in narodov, ne glede na razlike v njihovi družbeni ureditvi, neogiben pogoj za mir in družbeni napredek v svetu, opira Socialistična federativna republika Jugoslavija svoje mednarodne odnose na načela spoštovanja nacionalne suverenosti in enakopravnosti, nevmešavanja v notranje zadeve drugih držav, socialističnega internacionalizma in reševanja mednarodnih sporov po mirni poti. V svojih mednarodnih odnosih se Socialistična federativna republika Jugoslavija ravna po načelih ustanovne listine Združenih narodov, izpolnjuje svoje mednarodne obveznosti in aktivno sodeluje v mednarodnih organizacijah, ki jim pripada.

Pri uresničevanju teh načel se Socialistična federativna republika Jugoslavija zavzema:

- za vzpostavitev in razvoj vseh oblik mednarodnega sodelovanja, ki prispevajo k utrjevanju miru, h krepitvi vzajemnega spoštovanja, enakopravnosti in prijateljstva med narodi in državami ter k njihovemu zbliževanju, za kar najširšo in kar najbolj svobodno menjavo materialnih in duhovnih dobrin, za svobodo medsebojnega obveščanja in z razvijanje drugih odnosov, ki prispevajo k uresničevanju skupnih gospodarskih,

- kulturnih in drugih interesov držav, narodov in ljudi, posebej pa k razvoju demokratičnih in socialističnih odnosov v mednarodnem sodelovanju in sploh k družbenemu napredku, za preseganje blokvske razdelitve sveta, za zavračanje sile ali grožnje s silo v mednarodnih odnosih ter za resnično splošno in popolno razorožitev;
- za pravico vsakega naroda, da si svobodno določa in gradi svojo družbeno in politično ureditev po poteh in s sredstvi, ki jih sam izbira;
  - za pravico naroda do samoodločbe in nacionalne neodvisnosti in za njegovo pravico, da bije za te cilje osvobodilni boj;
  - za spoštovanje nacionalnih manjšin, všteti pravice delov jugoslovanskih narodov, ki žive kot nacionalne manjšine v drugih državah;
  - za mednarodno podporo narodom, ki bijejo pravičen boj za svojo nacionalno neodvisnost in osvoboditev iz imperializma, kolonializma in vseh drugih oblik nacionalnega zatiranja in podrejanja;
  - za razvoj takega mednarodnega sodelovanja, ki zagotavlja enakopravnost ekonomske odnose na svetu, suvereno razpolaganje z nacionalnimi naravnimi bogastvi in ustvarjanje možnosti za hitrejši razvoj manj razvitih držav;
- 4 za spoštovanje splošno priznanih norm mednarodnega prava.

Ko se Socialistična federativna republika Jugoslavija zavzema za vsestransko politično, ekonomsko, znanstveno in kulturno sodelovanje z drugimi narodi in državami, zastopa kot socialistična skupnost narodov stališče, da mora to sodelovanje prispevati k ustvarjanju tistih demokratičnih oblik povezovanja držav, narodov in ljudi, ki ustrezajo interesom ljudstva in družbenemu napredku in je v tem pogledu odprta skupnost." (Ustava SFRJ, 1974)

Izhajajoč iz ustavnih določil, tudi ekonomski aspekti mednarodne politike Jugoslavije sledijo smernicam o obliki odprtosti gospodarstva navzven. Celoten sistem družbenoekonomskih odnosov, predvsem pa področje gospodarskega razvoja, je namreč neločljivo vključen v mednarodno delitev dela. Zahteve, ki jih je narekovala politika aktivnega vključevanja v mednarodno tržišče, pa so bile tesno povezane s spremembami funkcije državne meje. Težnja po obsežnem mednarodnem sodelovanju je privedla do naglega odpiranja meje, za razne oblike tokov, ki so v povojnem obdobju v zelo skrčenem obsegu prehajali jugoslovansko državno mejo.

Obrambno funkcijo je zamenjala funkcija posredovanja prometnih in blagovnih tokov in informacij prek meje. Sprememba funkcije in pomena državne meje se je pokazala v odpiranju novih ali posodabljanju starih že obstoječih mejnih prehodov, izgradnji različnih objektov oskrbnih dejavnosti in izboljševanju prometnega omrežja. Vsi ti posegi, ki so se odražali v spremenjeni funkciji meji, so vodili k doseganju načrtane smeri v oblikovanju odprte skupnosti. Prav zato imenujemo novo funkcijo državne meje, funkcijo odprte meje, ki predstavlja most med sosednjimi državami.

Spreminjanje pomena in funkcije državne meje je torej sledilo principom jugoslovanske zunanje politike v mednarodnih odnosih. Da bi potrdila pripravljenost za izvajanje sprejetih načel, izhajajoč tudi iz pomembnega geopolitičnega položaja, je Jugoslavija odprla svoje meje. Seveda je ponekod ta proces segel dlje, ker je prav tako vezan na odziv sosednjih držav, pa ponekod še ni dosegel optimalnih okvirov.

Politiko odpiranja meje pa ni narekovalo samo vključevanje v mednarodno delitev dela in izvajanje načel politike miroljubne koeksistence. Pomembno vlogo je v tem procesu odigrala skrb za

enakomeren gospodarski razvoj vseh območij Jugoslavije. Obmejne pokrajine, ki so nekdaž prav zaradi svoje funkcije obrambne pregrade in strateškega pomena, predstavljale gospodarsko nezanimiv prostor, so bile med najbolj zaostalimi v primerjavi z drugimi deli naše republike. Dodatno oviro je predstavljala tudi naravna neprimernost hribovitih območij za obsežnejšo gospodarsko dejavnost. Potek meje je bil namreč na območju SR Slovenije tudi v preteklosti vezan na hribovita območja oziroma gorske pregrade. Zato je ves razvoj, tako poselitve kot gospodarstva, zaostajal za drugimi slovenskimi pokrajinami. Tako je tudi sprememba funkcije meje v mnogočem pripomogla k izenačevanju pogojev za nemoten družbenoekonomski razvoj v teh dosedaj manj razvitih območjih.

Ker so pri določanju meja prevladovali različni politični interesi, se je velik del slovenskega etničnega ozemlja znašel v okvirih državnega ozemlja sosednjih narodov. Položaj je bil v tem pogledu veliko slabši po prvi svetovni vojni in je zaradi načrtne asimilacijske politike in naseljevanja prebivalcev večinskega naroda tudi privedel do smage zahtev večinskih narodov, tako v primeru Italije kot Avstrije. Dejstvo, da tudi po drugi svetovni vojni zaradi interesov velikih sil ni prišlo do združenja vsega slovenskega etničnega ozemlja v okvir enotne državne tvorbe slovanskih narodov, je tudi eden izmed elementov, ki je zahteval spremembo funkcije meje. Kajti le odprta meja, ki omogoča neposreden stik pripadnikov slovenske narodne manjšine v zamejstvu z matičnim narodom, je lahko zagotovilo za nenehen stik in podporo Slovincem v sosednjih državah.

Sprememba funkcije državne meje je bila torej osnovana na temeljih zunanje politike Jugoslavije, katere cilj je aktivna miroljubna koeksistenca vseh narodov in držav v svetu, dopolnjevala pa jo je skrb za nemoten gospodarski razvoj obmejnih pokrajin in ohranjanje stika s pripadniki slovenske narodnostne manjšine v zamejstvu.

Osinski sporazumi - nov element v preobrazbi funkcije državne
meje

V vsem zgodovinskem razvoju jugoslovanskih državnih meja je največ pozornosti zbujala jugoslovansko - italijanska meja. O njej smo govorili že v predhodnih poglavjih in se seznanili z zgodovinskim razvojem in vprašanji, ki jih je sprožilo določevanje mejne črte med Jugoslavijo in Italijo. Kot smo govorili o spreminjanju funkcije jugoslovanske državne meje v smeri odpiranja meje, smo tudi ugotovili kakšni razlogi so vodili k tem spremembam. Med končne rezultate takšne politike, ki je izraz dobrih sosedskih odnosov med dvema državama, pa moremo šteti prav Osinske sporazume. Ta dokument namreč predstavlja verifikacijo meddržavnega sodelovanja v najširšem obsegu.

Predhodnico tem sporazumom, so v odnosih s Italijo predstavljali že Videmski sporazum o osebnem obmejnem prometu in Tršaški ter Goriški sporazum o blagovnem obmejnem prometu. Vendar so Osinski sporazumi dokončno rešili nekatera nerešena vprašanja, prav tako pa dali osnovo za nove oblike obmejnega meddržavnega sodelovanja, ki dosedaj niso bile pristone ob jugoslovansko-italijanski meji.

Državna pogodba med SFR Jugoslavijo in Republiko Italijo je bila podpisana 10. novembra 1975 v Osimu pri Anconi v Italiji, zvezni zbor Skupščine SFR Jugoslavije pa jo je ratificiral na svoji seji 1. marca 1977, poslanska zbornica in senat Republike Italije pa sta jo ratificirala na seji 14. marca 1977.

Pogodba med SFR Jugoslavijo in Republiko Italijo dokončno ureja meje med obema državama, ki je bila na območju Svobodnega tržaškega ozemlja po Londonskem sporazumu o soglasju določena le kot demarkacijska črta. Zato je pomemben prispevek k dokončni odstranitvi sporov, ki so v preteklosti motili skladne odnose med Jugoslavijo in Italijo. Sestavni dokument sporazumov, ki dokončno rešujejo vsa dotlej odprta vprašanja v zvezi s

položajem manjšin, njihovimi premoženjskimi in socialnimi razmerami, možnostjo preselitve, je bil tudi sporazum o pospeševanju gospodarskega sodelovanja med državama.

Sporazum vsebuje tudi protokol o ustanovitvi proste cone, kot tudi dokument, s katerim sta se vladi sporazumeli, da bodo tudi v prihodnje veljali sedanji sporazumi o osebnem in blagovnem obmejnem prometu. Sporazum konkretizira vse elemente tega pospeševanja. Nanašajo se na vodnogospodarska vprašanja, na graditev plovnih in cestnih zvez, na sodelovanje pristanišč severnega Jadrana kot tudi mest obeh dežel ob Jadranu ter na zaščito obal in voda pred onesneževanjem. V sporazumu so tudi zagotovljeni vsi pogoji, da se dopolnijo in razširijo sedanji sporazumi o obmejnem sodelovanju. Veljavni sporazumi so naareč že preozki in jih je potrebno uskladiti s potrebami in možnostmi prebivalstva in družbene skupnosti, da bi dosegli enoten režim malega obmejnega blagovnega prometa vzdolž vse kopenske meje z Italijo.

Nova izvorna oblika gospodarskega sodelovanja med državama, ki spreminja funkcijo državne meje, je ustanovitev proste cone, predvidene v 1. členu sporazuma o pospeševanju gospodarskega sodelovanja med Jugoslavijo in Italijo. Proste cono bo sestavljalo okoli 10 kvadratnih kilometrov jugoslovanskega ozemlja na meji pri Sežani in nekaj manj italijanskega ozemlja na drugi strani meje. To pomeni, da bo vsaka pogodbeni stran prispevala del svojega ozemlja, vendar brez poseganja v suverenost druge, se pravi, da bo tudi na tem ozemlju veljala načrtana državna meja.

Kakor je razvidno iz protokola, je osnovni neposredni namen ustanovitve proste cone, razvoj obmejnih pokrajin na obeh straneh meje in povečanje možnosti za zaposlovanje prebivalstva v teh pokrajinah. Hkrati prosta cona posredno ustvarja možnost za hitrejši razvoj širšega obmejnega območja in pomeni torej gospodarsko korist za obe državi. Ustanovitev cone zagotavlja

možnost za okrepitev položaja severojadranskih pristanišč Trsta, Kopra in Reke v evropskem gospodarskem prostoru.

Načrt za ustanovitev cone lahko prispeva tudi h krepitvi materialnih temeljev narodnostnih skupnosti na obeh straneh meje. Vse to nalaga odgovornost v zvezi z uresničitvijo sporazuma, zlasti pri urejanju potrebne infrastrukture in zagotavljanju vseh potrebnih pogojev za uspešno delovanje cone. (osimski sporazumi, 1977)

Dogovor o ustanovitvi proste cone ob državni meji med Italijo in Jugoslavijo pomeni nov element v preobrazbi funkcije državne meje, ki še pogloblja uveljavljanje principa odprte meje. Poleg tega daje pobudo in osnovo za ureditev vprašanj malo obmejnega prometa, ki so bila doslej parcialno rešena po posameznih pokrajinah v okviru Furlanije Julijske krajine. Državna meja s svojo prehodnostjo namreč pogojuje vedno širše povezovanje obmejnih območij na obeh straneh meje v medsebojno odvisen gospodarski prostor. Prepletanje območij posameznih dejavnosti prebivalstva preko meje, pa bo moralo biti vodilo pri urejanju in izgradnji infrastrukture za dosledno izpolnjevanje funkcije odprte meje.

V. OPREDELITEV OBMEJNIH OBMOČIJ SR SLOVENIJE

Pojem in definicija obmejnih območij

Mejna linija med dvema sosednjima državama se oblikuje na osnovi dogajanj v času njenega odločanja. Razlogi za ta dogajanja so lahko strateški, politični, etnični in drugi. Pri tem se ne upošteva vedno obstoječe prirodno ali družbeno geografske regionalizacije, kot tudi ne etnične enotnosti posameznih pokrajin. Ker torej meja, določena po enem od izmed navedenih kriterijev, v večini primerov razdvaja narodnostno, gospodarsko, kulturno ali kako drugače enotne prostore, nastanejo v takšnih območjih motnje v regionalni strukturi, ki prizadenejo tako prebivalstvo kot gospodarstvo teh območij. Oblikuje se značilna regionalna

struktura, ki je tesno povezana z nastankom in funkcijo meje. Spremembe, ki jih povzroči nova državna meja so torej vidne v pokrajini, vendar na njihovi osnovi ne moremo točno opredeliti obmejnih območij, saj vplivi segajo različno daleč od meje.

Obmejna območja so območja, ki so nastala z določitvijo državne meje, njihov obseg pa določajo meddržavne pogodbe in sporazumi o obmejnem prometu. Ti dokumenti določajo oblike povezovanja in možnosti sodelovanja v obmejnem območju, prebivalstvu tega območja, ki ima v odnosu do prebivalstva v drugih območjih poseben status.

Mednarodnopravna opredelitev območij obmejnega prometa

Meja s svojim nastankom sproži vrsto premoženjsko-pravnih, političnih, etničnih pa tudi eksistenčnih problemov prebivalstva v obmejnih območjih. Da bi omogočali nemoteno delovanje prebivalstva v razdeljenih območjih, sosednje države navadno pristopijo k sklenitvi sporazumov o obmejnem prometu, s katerimi urejajo pretok in promet blaga, prebivalstva in druga vprašanja, ki se odločilnega pomena za nemoten razvoj gospodarstva in prebivalstva v teh območjih. S temi sporazumi omogočajo dvola-
stniško obdelovanje kmetijskih površin, prodajo kmetijskih pridelkov, način oskrbe prebivalstva, kar omogoča nemoten in normalen potek življenja prebivalstva v teh območjih. Ti sporazumi imajo nalogo odpraviti morebitne negativne posledice, povezane z nastankom meja in obmejnih območij.

Obsežnost vprašanj, ki jih je potrebno rešiti s sporazumi o obmejnem prometu, je odvisna od stopnje razvoja meddržavnih odnosov, velikosti in dosedanjemu razvoju obmejnih območij, števila prebivalstva in njegovih gibanj, kot tudi narodnostne sestave prebivalstva in položaja narodnostnih manjšin.

Sporazumi o maloobmejnem prometu navadno predvidevajo in urejajo naslednja vprašanja:

3 4 9 = 5
12 5 = 5
8 1 = 5

- odobritev carinskih olajšav ali popolne ukinitve carin za posamezne vrste blaga, ki ga prek meje prenašajo prebivalci obmejnih območij
- uvedbe olajšav ali oprostitve davkov na kmetijske pridelke z dvolastniških površin
- omogočanja oskrbe prebivalstvu obmejnih območij na obeh straneh meje oziroma popolne oskrbe v bližnjih krajih preko meje, če so obmejna območja ~~praveč~~ oddaljena od ustreznih centrov v državi
- omogočanja zaposlovanja preko meje v obliki dnevne migracije

Maloobmejni promet se organizira v smislu olajšanja blagovne menjave med obmejnimi območji, ki je bodisi geografsko ali zgodovinsko pogojena, kot tudi zaradi obojestranske gospodarske koristi, ki izhaja iz medsebojne odvisnosti, povezane z nastankom meje.

V okviru teoretske analize maloobmejnega prometa, je M. Ačimović (1978) ugotovil, "da je to delitev dela v ekonomskih odnosih dveh sosednjih obmejnih območij, ki pogojuje medsebojno ekonomsko povezanost in odvisnost enega območja od drugega, zato ker sodobna družba in njen ekonomskosocialni razvoj temeljita na družbeni delitvi dela." V sodobni družbi je, po njegovem mnenju, ekonomska aktivnost v okviru delitve dela usmerjena v povezovanje ekonomsko medsebojno odvisnih enot (posameznika, države ali delov države), v našem primeru obmejnih območij.

Maloobmejni promet je le eden izmed vidikov trgovine, trgovina pa omogoča ekonomsko eksistenco družbe osnovane na delitvi dela. Ker maloobmejni promet označuje pretok blaga, oseb in uslug preko državne meje, je to poseben vidik zunanjetrgovinskega poslovanja, ki obsega celoten promet med obmejnimi območji s posebnim statusom. Sestavine maloobmejnega prometa na osnovi mednarodnopravnih pogodb med državami pa so:

- promet blaga (uvoz-izvoz)
- pretok uslug (nevidni uvoz-izvoz)
- pretok kapitala
- pretok oseb
- pretok informacij

Mednarodnopravna opredelitev obmejnih območij je osnovana na meddržavnih pogodbah o maloobmejnem prometu, katerega obseg in področja smo že opredelili. Socialistična federativna republika Jugoslavija je na osnovi določil mednarodnega prava, spoštujoč multilateralne mednarodne pogodbe sklenila bilateralne sporazume o maloobmejnem prometu in drugih oblikah obmejnega sodelovanja z vsemi sosednjimi državami, razen z Albanijo.

Sporazumi o območjih maloobmejnega prometa na območju SR Slovenije

Na območju SR Slovenije veljajo naslednji sporazumi o maloobmejnem prometu s sosednjimi državami:

- Sporazum med Federativno narodno republiko Jugoslavijo in Republiko Italijo o ureditvi osebnega prometa ter suhozemskega in pomorskega prevoza in prometa med obmejnimi območji, podpisan v Udinah dne 31.10.1962
- Sporazum med Federativno narodno republiko Jugoslavijo in Republiko Italijo o lokalni menjavi med obmejnimi območji Trsta z ene strani in Buj, Kopra, Sežane in Nove Gorice, z druge strani, podpisan v Rimu dne 31.3.1955
- Sporazum med Federativno narodno republiko Jugoslavijo in Republiko Italijo o lokalni menjavi med obmejnimi območji Gorice, Vidma in Sežane, Nove Gorice in Tolmina, podpisan v Rimu dne 31.12.1955
- Sporazum med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Republiko Avstrijo o obmejnem prometu, podpisan 28.9.1967 v Ankaranu

- Sporazum med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Republiko Avstrijo o spremembah sporazuma o obmejnem prometu z dne 28.septembra 1967, podpisan 5.2.1975 v Beogradu
- Sporazum med vlado Socialistične federativne republike Jugoslavije in vlado Ljudske republike Madžarske o malem obmejnem prometu oseb, podpisan v Budimpešti, dne 5.11.1975.

Sporazumi o obmejnem prometu so bili sklenjeni med Jugoslavijo in sosednjimi državami z namenom, da bi olajšali potovanja in prehode prebivalstva na obeh straneh obmejnih območij. Ti sporazumi vsebujejo določila o različnih vidikih osebnega prometa kot tudi o drugih oblikah sodelovanja v obmejnih območjih, npr. cestnem in železniškem prometu, pravicah dvolastnikov ob meji. Določila teh sporazumov si bomo ogledali le v nekaterih osnovnih elementih, ki veljajo za posamezna obmejna območja ob mejah z Italijo, Avstrijo in Madžarsko.

Sporazumi z Italijo

Na osnovi 7.člena Londonskega sporazuma o soglasnosti Jugoslavije in Italije o vprašanju STO^{sta} že leta 1954 sestali v Udinah delegaciji Jugoslavije in Italije, da bi obnovile pogovore o ureditvi maloobmejnega prometa oseb, blaga in prometa ter olajšav v gibanju prebivalstva obmejnih območij preko meje, zaradi zagotovitve normalne oskrbe prebivalstva, kot tudi njegove trgovske, turistične in drugih dejavnosti. Do tega leta je bila namreč meja med državama praktično zaprta, čeprav je bil že leta 1949 prav tako v Udinah sklenjen sporazum o maloobmejnem prometu, vendar te oblike prometa skoraj ni bilo.

Pogajanja so se končala s podpisom Sporazuma med dvema vladama o ureditvi maloobmejnega prometa na območju Trsta in njemu mejnih območij, ki so navedena v prilogi te naloge. Sporazum sklenjen leta 1954 je bil dopolnjen prav tako v Udinah leta 1962 in je še danes v veljavi.

Z Videmskim (Udine - sl.Videm) sporazumom se ureja način prehoda preko meje za osebe iz obmejnih območij, nadalje se določa pravica prenosa določenih vrst in količin blaga brez plačevanja carine, določajo se davčne in carinske olajšave za prenos poljedelskih pridelkov z dvolastniških površin, prav tako prenos sredstev in orodij za kmetijsko proizvodnjo, prehod živine na pašo na posestvo preko meje itd. Urejajo se tudi carinske olajšave za delavce in uslužbence pri prenosu določenih predmetov za osebno potrošnjo, osebnega dohodka iz naslova zaposlitve na drugi strani meje. Ureja se tudi promet za prevoz potnikov v maloobmejnih območjih, določajo se potniške linije na kopnem in morju ter način po katerem lahko pooblaščen podjetja dobe koncesije za upravljanje te dolžnosti.

Da bi se zagotovilo pravilno izvajanje tega sporazuma se je ustanovila Stalna mešana komisija, katero sestavlja šest članov, po trije iz vsake države. Komisija lahko povabi k sodelovanju različne strokovnjake, če to zahteva reševanje določene problematike. Naloga komisije je reševati vprašanja, ki bi se utegnili pojaviti v zvezi s tolmačenjem in izvajanjem omenjenega sporazuma, ter sprejemati sklepe o ukrepih za izboljšanje le-tega. Komisija ima tudi posvetovalno vlogo glede vprašanj, ki se pojavljajo na lokalnem nivoju. Sklepe sprejema komisija soglasno, odobriti pa jih morata obe vladi.

Stalna mešana komisija med drugim tolmači odredbe o izkaznicah za prehod preko meje, viziranju mejnih prepustnic od strani mejnih organov druge države za prehod preko meje na vseh točkah, carinskih olajšav, ki omogočajo povečanje količine preko meje prenešenega blaga, ki se ne carini in podobno. Nadzoruje in vzpodbuja delo lokalnih organov, ki naj bi se redno mesečno sestajali in reševali vprašanja na njihovem območju. S tem v zvezi jekomisija proučevala nekatera aktualna vprašanja vezana na odpiranje novih mejnih prehodov nižje kategorije, izdajanje izkaznic kmatom dvolastnikom, ki ne morejo dokazati lastništva nad zemljo na drugi strani meje, ugotavljala nastalo

škodo ob poplavih, ki je prizadela zemljišča dvolastnikov. Komisija je v toku svojega dela predlagala mnogo dopolnila sporazuma in v zadnjem času dela na pripravi novega teksta sporazuma, ki bi bil prilagojen sedanji stopnji odnosov, ki temeljijo na načelih Osimskih sporazumov.

Požeg sporazuma o ureditvi osebnega prometa urejata vprašanja blagovnega maloobmejnega prometa še dva posebna sporazuma, Tržaški in Goriški, prav tako podpisana že 1955 leta v Rimu. Cilj teh dveh sporazumov je bil ustanoviti v vsem maloobmejnem območju enoten režim blagovne menjave in na tej osnovi z mnogimi olajšavami doseči obsežnejšo trgovinsko menjavo med maloobmejnimi območji. Sporazuma imata značaj lokalnih trgovinskih sporazumov, blagovna menjava na osnovi sprejetih listin oziroma seznamov blaga, pa se ravna po režimu uvoza in izvoza. Med sporazumoma obstoje določene razlike, saj tržaški predvideva možnost brezcarinske blagovne menjave, medtem ko goriški tega določila nima. Po goriškem sporazumu pa Italija samostojno odobrava carinske kontingente za uvoz na območju Gorice. Sporazuma sta sklenjena na dobo enega leta, s pogojem, da se podaljšujeta brez ponovnega podpisa, če ena od pogodbenih strank ne zahteva razveljavljanja. Do danes sta še vedno v veljavi, vendar obstoji težnja po izenačenju pravic za celotno območje in to v skladu z načeli sporazuma o gospodarskem sodelovanju.

Sporazumu z Avstrijo

Tudi s sosednjo republiko Avstrijo je Jugoslavija sklenila vrsto meddržavnih sporazumov z namenom olajšati prehode preko meje v obmejnem območju. Prvi sporazum o ureditvi maloobmejnega prometa je bil sklenjen že 19.3.1953 in nato dopolnjevan in popravljen v letih 1956, 1963, 1965, 1968 in 1975. Celotno besedilo iz leta 1968 z nekaj popravki in dodatki je v veljavi še danes. Prav tako kot z Italijo pa sporazum o ureditvi maloobmejnega prometa ni edini, saj ga dopolnjujejo sporazumi o cestnem in železniškem prometu v obmejnem območju, kot tudi ureditev položaja dvolastnikov.

Sporazumi urejajo enaka vprašanja kot sporazumi z Italijo, zato naj le v kratkem povzamemo osnovne elemente:

- določajo obmejne območje
- urejajo prehod preko meje za prebivalstvo v obmejnem območju in posebne pogoje pri prehodu dvolastnikov preko meje (prenos orodja, živine, pridelkov)
- določajo mejne prehode za maloobmejni promet in prehode za dvolastnike
- urejajo vprašanja javnega transporta v obmejnih območjih

Tudi v tem primeru je oblikovana posebna Stalna mešana komisija, ki se sestaja najmanj enkrat letno, da bi razpravljala o naslednjih vprašanjih:

- zaščiti obmejnih naselij pred poplavami reke Mure
- potrebnih delih na mejnih prehodih
- onesnaženju voda reke Mure
- regulaciji vodotokov v obmejnem območju
- izgradnji energetskih objektov
- izgradnji prometne infrastrukture
- informiranju o delu elektrarn na Dravi
- izvajanju sporazuma o maloobmejnem prometu

Komisija tako kot v maloobmejnem območju z Italijo nadzoruje delo lokalnih organov in proučuje nerešena vprašanja, kot na primer odpiranje mejnih prehodov za maloobmejni promet z motornimi vozili, zaradi potreb kmetov dvolastnikov, ki sicer potrebujejo več časa za dostop do svojih površin ob uporabi svoje mehanizacije, ker morajo preko mednarodnih ali meddržavnih prehodov, ki so urejeni za promet z motornimi vozili. Medtem ko je sporazum o obmejnem prometu z Avstrijo soroden sporazumu o ureditvi osebnega prometa v obmejnem območju z Italijo, pa vprašanje blagovnega prometa v obmejnem območju ni rešeno s posebnim sporazumom. Avstrija je namreč dosedaj odbijala sprejetje tovrstnega sporazuma z izgovorom, da bi sklenitev

takšnega sporazuma pomenila oviro v urejanju odnosov z Evropsko gospodarsko skupnostjo.

Namesto tega sporazuma imamo z Avstrijo kot tudi z Italijo sklenjene sejemske sporazume v okviru združenja Alpe-Adria, ki ga vodéjo gospodarske zbornice Slovenije, Hrvatske, Koroške, Štajerske in Furlanije-Julijske krajine. Slednja sicer ni vključena v organizacijo tradicionalnih sejmov, ki služijo povezovanju gospodarstva v navedenih deželah. Pogoje trgovinskega poslovanja teh sejmov ureja poseben odlok Zveznega izvršnega sveta iz leta 1968, ki določa način plačevanja uvoza in izvoza blaga v okviru teh sejmov.

Vsa ostala vprašanja maloobmejnega sodelovanja se med Jugoslavijo in Avstrijo rešujejo na osnovi rednih bilateralnih sporazumov, ki sta jih sklenili ti dve državi.

Sporazumi z Madžarsko

Ista načela in cilji so vodili Jugoslavijo pri sklepanju sporazuma o malem obmejnem prometu oseb z Madžarsko, ki so bila že navedena na primeru Italije in Avstrije. S sporazumom sklenjenim 1965 v Budimpešti je bila dana osnova za določitev območja maloobmejnega prometa, oblikovana pa so bila tudi prva načela o pravicah prebivalstva v obmejnem območju, urójeno je bilo vprašanje propustnic ter načina prehoda preko meje, kot tudi mejnih prehodov za maloobmejni promet. Novi sporazum, sklenjen deset let kasneje prav tako v Budimpešti je prinesel predvsem razširitev obmejnega območja s 15 na 20 kilometrski pas ob meji, drugih bistvenih sprememb ni bilo. Sporazum prav tako predvideva Stalno mešano komisijo, katere dolžnosti in pravice so istovetne pravicam mešanih komisij za italijansko obmejno območje ter za avstrijsko obmejno območje.

V času med podpisom prvega in drugega sporazuma o malem obmejnem prometu oseb je bil leta 1967 podpisan tudi sporazum o

obmejni trgovinski menjavi, z namenom razširiti ekonomsko sodelovanje med državama. Maloobmejni blagovni promet, ki je urejen s tem sporazumom se odvija letno na osnovi blagovnih seznamov, ki se letno obnavljajo in potrjujejo na obeh straneh.

Osnovni elementi maloobmejnega prometa med Jugoslavijo in
sosednjimi državami

Definicija maloobmejnega prometa, je po mnenju M. Ačimovića naslednja: "Maloobmejni promet je specifična oblika zunanjetrgovinske menjave med obmejnimi območji, ki temelji na osnovi posebnih mednarodnih sporazumov in ob posebnih olajšavah, je istočasno tudi delitev v ekonomskih odnosih v teh območjih, ki pogojuje medsebojno ekonomsko povezanost in odvisnost enega območja z drugim."

Osnovni elementi maloobmejnega prometa so torej promet oseb, promet blaga, promet uslug in promet kapitala. Za maloobmejni promet je tržišče omejeno na nivo lokalne menjave, katere namen je različen od zunanjetrgovinske politike celotne države.

Poseben status, ki ga ima maloobmejni promet v okviru celotne zunanjetrgovinske menjave izhaja iz naslednjih elementov:

- natančno določenega tržišča, ki je izredno majhno po obsegu
- obstoja carinskih olajšav, katerih v normalnem uvozu in izvozu ni ter uporabe brezcarinskih blagovnih seznamov
- promet oseb se v maloobmejnem območju odvija s pomočja posebnih propustnic oziroma potovalnih dokumentov, ki se razlikujejo od rednih potnih dokumentov
- osebe v maloobmejnem prometu uživajo olajšave na področju carin in davkov, kar ne velja za prebivalstvo izven maloobmejnega pasu.

Obmejna prepustnica predstavlja enega od osnovnih elementov maloobmejnega prometa, kajti brez nje je onemogočeno gibanje

prebivalstvu iz obmejnih območij po območjih na drugi strani meje. Na osnovi obmejnih prepustnic poteka namreč ves maloobmejni promet, ki se razlikuje tudi po vrstah uporabljenih prepustnic. Imamo namreč več vrst obmejnih prepustnic in sicer:

- stalno obmejno prepustnico
- obmejno izkaznico
- dovolilnice za enkratni prehod meje ob izrednih prilikah
- posebne dovolilnice

Prepustnice izdajajo občinski organi v obmejnih območjih Slovenije kot utdi sosednjih držav. Oblika in forma prepustnice so predpisani s preje omenjenimi sporazumi o obmejnem prometu. Obmejne prepustnice se izdajajo za večjavnost treh let. Imetniki obmejnih prepustnic se lahko zadržujejo v obmejnem območju na drugi strani meje v povprečju 3 do 6 dni in le v izjemnih primerih do 10 dni. Obmejne prepustnice za vse sosednje države, razen Madžarske, veljajo za neomejeno število prehodov preko meje.

Obmejna izkaznica se običajno izdaja le dvolastnikom, katerih zemljišča so pri določanju meje ostala na sosednji strani meje. Velja tudi za člane imetnikove družine, ki morajo biti vpisani v za to pripravljen oddelek v prepustnici. Pri delu na polju je potrebno vedeti, da se morajo vsi kmetje še isti dan vrniti domov na svojo stran meje. Medtem pa sporazum z Italijo predvideva za opravljanje določenih del (ogljjarstva, pastirstva, gozdarstva) možnost sezonskega bivanja v Italiji v času do treh mesecev.

Posebne dovolilnice za enkratni prehod meje^{ki} se izdajajo so predvidene za primer različnih bolezni, nesreč in smrti, ko se pri reševanju ne moremo zanašati na hitro pomoč iz najbližje domače bolnišnice in se zato napotimo prek meje.

Olajšave za prebivalstvo obmejnih območij

Prebivalstvo obmejnih območij ima v primerjavi z drugimi državljani določene olajšave v razliko od mednarodnega potniškega prometa. Za pridobitev obmejne prepustnice se plača manjša taksa kot za potni list. Imetniki prepustnic imajo možnost dobiti določene olajšave za prenos blaga in denarja preko meja. Kmetje dvolastniki imajo pravico, da brez uvoznih in izvoznih dovolilnic, carin, davkov in drugih prispevkov, prenašajo ali vodijo preko meje orodje in sredstva za kmetijsko proizvodnjo ter živino. Prav tako imajo pravico spravljati pridelek z dvolastniških površin preko meje na svoje gospodarstvo. Poleg tega lahko brez davka prenašajo preko meje predmete za osebno potrošnjo, hrano, pijače, tobak ter živino in potrebna krnila za živino.

Delavci in uslužbenci, ki so zaposleni na eni strani meje, na drugi pa živijo, lahko brezplačno prenašajo prek meje določene količine blaga in sredstev. Blago je predvideno z blagovnimi listami.

Za dnevne migrante v obmejnih območjih velja tudi pravica prenosa osebnega dohodka iz kraja dela v kraj bivanja preko meje.

Carinske olajšave, ki zadevajo prenos blaga za osebno potrošnjo, so tudi omejene in se zato vpisujejo v posebej določeno rubriko v prepustnici.

Vsi imetniki obmejnih prepustnic imajo pravico do prenosa vseh osebnih predmetov in hrané preko meje, s posebnim določilom pa je določeno kakšne količine posameznih predmetov in živil lahko enkratno prenesejo preko meje.

Zdravstvenim delavcem (zdravnikom, babicam, veterinarjem) je dovoljen prenos instrumentov potrebnih za opravljanje dejavnosti, prav tako pa tudi prenos zdravil, ki je dovoljen tudi vsem imetnikom obmejnih prepustnic, če gre za zdravila za osebno uporabo.

Olajšave, ki so povezane s posebnim položajem obmejnih območij pa obenem ne izključujejo pravic prebivalstva v teh območjih do uveljavljanja splošnih pravilna osnovi drugih carinskih in deviznih predpisov, ki veljajo za vso državo.

Sporazumi določajo tudi zdravstvene, veterinarske in fitopatološke ukrepe na območju maloobmejnega prometa. Določila sporazuma nalagajo zdravstvenim, sanitarnim in veterinarskim organom na obeh straneh meje dolžnost obveščanja o primerih nalezljivih bolezni in večjih epidemij, ki so se pojavile na območju za katera velja sporazum. Zdravstvene informacije se izmenjujejo redno mesečno, medtem ko se informacije o boleznih živine in živali ter pojavih škodljivcev na rastlinah javljajo v primerih, da je informacija zanimiva za sosednje območje.

Prometne zveze v obmejnih območjih

V skladu z določilo o olajšavah pri prehodu meje in prenosu blaga in predmetov preko meje so v sporazumih predvidene tudi možnosti prometa z javnimi sredstvi. Osnovo za izpolnjevanje teh določil predstavljajo seveda ustrezni objekti prometne infrastrukture kot so ceste in železnice, ter mejni prehodi.

Prometne zveze so osnovane na načelu recipročnosti, tako da imata obe pogodbeni stranki pravico uporabe enakega števila prevoznih sredstev na eni prometni liniji. To načelo velja tako za cestni oziroma avtobusni prevoz, kot tudi za železniški in pomorski prevoz. Zlasti na področju slednjega jugoslovanska stran uveljavlja načela recipročnosti, ker ne vzdržuje zvez med severnojadranskimi pristanišči.

Reden lokalni promet v maloobmejnem območju je vpeljan le na relaciji med Koprom in Trstom, sicer se ta določila uveljavljajo preko drugih prometnih linij, ki povezujejo obmejne kraje s širšim zaledjem.

Maloobmejni blagovni promet

Večina sporazumov o obmejnem prometu je vključila ali privedla do podpisa tudi sporazum o blagovni menjavi v obmejnem prometu, ki ureja vprašanja prenosa različnih vrst blaga preko meje. Osnovna sestavina teh sporazumov se seznami posameznih vrst blaga, ki ga morejo imetniki obmejnih prepustnic dnevno prenašati preko meje. Poleg posameznikov se lahko v blagovno menjavo v obmejnih območjih vključene tudi pravne osebe, oziroma delovne organizacije, ki so pri gospodarskih zbornicah registrirane za opravljanje maloobmejnega prometa. Tak način ureditve maloobmejnega prometa, ki poleg osebnega prenosa blaga predvideva tudi širšo trgovinsko menjavo je urejen v jugoslovansko-italijanskem obmejnem območju. Za področje maloobmejne blagovne menjave sta tu v veljavi Tržaški in Goriški sporazum, ki določata količino in vrsto blaga, ki se lahko v toku enega leta prenese iz jugoslovanskega v italijansko obmejno območje in obratno.

Seznami blaga kot jih predvidevata omenjena trgovinska sporazuma kažeta jasne posledice tradicionalne gospodarske diferenciranosti nekdanjega italijanskega ozemlja. Državna meja, ki je ločila pretežno agrarno zaledje Trsta in Gorice od njegovih gospodarskih centrov, je namreč narekovala sklenitev takšnih sporazumov, da bi omogočila normalno življenje prebivalstva v tem območju. Značilna struktura prevlade prehrabnih izdelkov, živil in polizdelkov, ki velja za izvoz blaga v italijansko obmejno območje, je na področju uvoza blaga v jugoslovansko obmejno območje, zamenjana s prevlado avstrijskih izdelkov, različnih strojev in aparatov ter nekaterih surovin in redkih prehrabnih artiklov.

Blagovna menjava v maloobmejnem območju je urejena tudi s sporazumi z Avstrijo in Madžarsko, vendar je omejena le na osebno blagovno menjavo, ki zadeva predvsem različne prehrabne izdelke in predmete široke potrošnje. Z Madžarsko je poleg tega sklenjen tudi poseben sporazum o blagovni menjavi v maloobmejnem območju, ki je prav tako osnovan na seznamu blaga, ki pa se

spreminja na osnovi usklajevanja med obema državama.

Prav tako pa za maloobmejna območja veljajo tudi drugi meddržavni trgovinski sporazumi, ki jih je sklenila SFR Jugoslavija s sosednjimi ali drugimi državami.

Območja maloobmejnega prometa v SR Sloveniji

Sporazumi o ureditvi obmejnega prometa med Jugoslavijo, Italijo, Avstrijo in Madžarsko veljajo na območju 20 občin v SR Sloveniji, kar pomeni, da skoraj tretjina slovenskih občin spada v širše obmejno območje, ker ne vsem njenem območju ali vsaj njegovem delu veljajo določila o maloobmejnem prometu. Če predpostavimo, da obmejno območje določeno s sporazumi obsega ob jugoslovansko-italijanski in jugoslovansko-avstrijski meji lo kilometrski pas ob meji, ob meji z Madžarsko pa celo 15 kilometrski pas, nam preprost izračun pove, da sodi v obmejno območje SR Slovenije kar 6140 kvadratnih kilometrov ali 30,3 % od skupne površine SR Slovenije.

Obmejna območja obsegajo naslednje občine, oziroma njim pripadajoča naselja in krajevne skupnosti, ki jih določajo že predhodno obravnavani sporazumi:

- Jugoslovansko-italijansko obmejno območje:
občine Piran, Izola, Koper, Sežana, Nova Gorica in Tolmin
ter del občine Jesenice
- Jugoslovansko-avstrijsko obmejno območje:
občine Jesenice, Tržič, Radovljica, Kranj, Mozirje, Ravne na Koroškem, Dravograd, Radlje ob Dravi, Maribor, Gornja Radgona, Lenart, del občine Murska Sobota in del občine Ljutomer
- Jugoslovansko-madžarsko obmejno območje:
občine Murska Sobota, Lendava, Ljutomer

Podrobnejši pregled območij podajamo v obliki seznama in karte obmejnih območij in naselij, ki so bila določena na osnovi meddržavnih sporazumov.

S E Z N A M

naselij, katerih območja tvorájo obmejno cono Socialistične federativne republike Jugoslavije po sporazumih o obmejnem prometu z Italijo, Avstrijo in Madžarsko.
Stanje - 1980.

Občina Piran

Dragonja
Nova vas nad Dragonjo
Padna
Parecag
Piran
Portorož
Raven
Seča
Sečovelje
Strunjan
Lucija

Občina Izola

Baredí
Dobrava
Dvori nad Izolo
Izola
Jagodje
Lívada
Malija
Polje
Vinica
Šared

Občina Koper

Ankaran
Babiši
Barisoni
Bertoki

Bočaji
Benini
Boršt
Bošamarin
Bezovica
Brežec pri Podgorju
Brič
Cerej
Čentur
Čepki
Čezarji
Črni Kal
Černotiče
Dekani
Dilici
Dol pri Hrastovljah
Fijeropa
Gabrovica pri Črnem Kalu
Gažon
Glem
Gradišče
Grinjan
Grintovec
Hrvatini
Hrastovlje
Jelarji
Kampel
Kastelec

Koper
Kolomban
Koštabona
Kocjančiči
Kozloviči
Krkavče
Krnica
Kubed
Loka
Lopar
Manžan
Marezige
Montinjan
Osp
Plavje
Pobegi
Podpeč
Poletiči
Pomjan
Popetre
Potok
Praproče
Premančan
Pridvor
Puče
Rižana
Rožar
Semedela
Skocjan
Spodnje Škofije
Salara
Sergaši
Šmarje
Tinjan
Triban
Truško

Zabavlje
Zgornje Škofije
Zanigrad
Občina Sežana
Artviže
Avber
Bač pri Materiiji
Barka
Batanija
Beka
Bogo
Brestovica pri Komnu
Brestovica pri Povirju
Brezovica
Brežec pri Divači
Brje pri Komnu
Brje pri Koprivi
Čekovini
Čipnje
Dane pri Divači
Dane pri Sežani
Divača
Divči
Dol pri Vogljah
Dobravljje
Dolanci
Dolenja vas
Dolenje
Dutovlje
Famlje
Filipčje brdo
Gaberšče
Gabrovica pri Komnu
Godnje
Goljava

Gorenje pri Divači	Lisjaki
Goriče pri Famljah	Lokev
Gorjansko	Lukovec
Gradišče pri Divači	Mahniči
Gradišče pri Materiji	Mali Dol
Gradiščica	Markovščina
Grahovo brdo	Matavun
Gradišče pri Stjaku	Majcni
Gradnje	Materija
Griže	Mihele
Hotična	Merče
Hrpelje	Misleče
Hruševica	Mrše
Ivanji grad	Nadrožica
Jakovče	Naklo
Kačice	Nasirec
Kazlje	Nova vas
Klanec pri Komnu	Ocizla
Kobdilj	Orlek
Koboli	Ostrovica
Kodretti	Otošce
Āobjeglava	Petrinje
Komen	Podgorje
Kopriva	Povžane
Kosovelje	Plešivica
Kozjane.	Pliskovica
Kozina	Podgrad pri Vremah
Krajna vas	Podbreše
Kregolišče	Poljane pri Stajku
Kreplje	Ponikve
Križ	Potoče
Krtinovica	Povir
Laže	Prelože pri Lokvi
Ležeče Dolnje	Preserje pri Komnu
Ležeče Gornje	Prešnica
Lipica	

Raša
Ravnje
Razguri
Rodik
Rožice
Rubije
Senadole
Senožeče
Sela
Senadolice
Sežana
Skadanščina
Skopo
Slivje
Slope
Sveto
Šibelji
Škocjan
Škofi
Štomaž
Šepulje
Škofije
Škrbina
Šmarje pri Sežani
Štjak
Stanjel
Štorje
Tabor
Tomačevica
Tomaj
Tublje pri Komnu
Tublje pri Hrpeljah
Trebižani
Tupelče
Utovlje

Vale
Vareje
Vatovlje
Večkoti
Veliki Dol
Veliko polje
Velike Loče
Voglje
Volčji grad
Vrabče
Vrhpolje
Vreme Dolnje
Vreme Gornje
Vremski Britof
Vrhovlje
Zagrajec
Zavrhek
Zazid
Žirje

Občina Nova Gorica

Ajba
Aljševica
Anhovo
Arčoni
Avče
Banjšice
Barbana
Bate
Belo
Biljana
Bilje
Bodrež
Branik
Brdice pri Kožbani

Brdice pri Neblem
Brdo
Breg pri Golem Brdu
Brestje
Brezovk
Budihni
Bukovica
Ceglo
Čiginj
Deskle
Doblar
Dobrovo
Dolnje Cerovo
Dobrava
Dornberk
Draga
Drnovk
Fojana
Golo Brdo
Gonjače
Gornje Cerovo
Gorenja vas
Gradišče nad Prvačino
Gradno
Grgar
Grgarskerravne
Hlevnik
Hruševlje
Hudi Log
Hum
Imenje
Kal nad Kanalom
Kambreško
Kanal
Kanalski vrh
Kojško
Kozana

Kozarno
Kozaršče
Kožbana
Krasno
Kromberk
LLevpa
Lig
Lipa
Loke
Lokvica
Lukežišči
Martinuči
Medana
Miren
Mohorini
Morsko
Mrljaki
Neblo
Nemci
Nova Gorica
Nova vas
Novelo
Nozno
Opatje selo
Orehovlje
Osek
Oševljek
Ozeljan
Plešivo
Podsabotin
Potok pri Dornberku
Pristava
Pristavo
Prvačina
Ravnica
Renče
Renški podkraj

Ročinj
Rožna Dolina
Saksid
Sela na Krasu
Senik
Seniški breg
Slapnik
Slavče
Snežatno
Snežeče
Spodna Branica
Stara Gora
Steske
Šempas
Šempeter pri Gorici
Šlovrenc
Šmartno
Šmaver
Šmihel
Tabor
Tennica
Trnovo
Vedrijan
Vipolže
Višnjevnik
Vitovlje
Voglarji
Vogrsko
Vojščica
Volčja Draga
Vrhovlje pri Kojskem
Vrhovlje pri Kožbani
Vrtoče
Vrtojba

Ukanje
Zali breg
Zalošče
Zapotok
Žigoni
Občina Tolmin
Avsa
Bača pri Modreju
Bavščica
Borjana
Bovec
Breginj
Čadrg
Čezsoča
Čiginj
Dolgi laz
Dolje
Drežnica
Drežniške ravne
Drobočnik
Gorenji log
Gabrije
Grudnica
Homec
Idrija pri Bači
Idrsko
Jevščak
Jezerca
Kal
Kamno
Kanalski lom
Klavže
Koritnica

Kobarid		Soča
Koseč		Srpenica
Kozaršče		Stanovišče
Kozmerice		Staro selo
Kred		Strmec pri Predelu
Krn		Sužid
Ladra		Svino
Lepena		Tolmin
Lipušnje		Tolminski lom
Livek		Tolminske ravne
Livške ravne		Trenta
Ljubinj		Trnovo ob Soči
Log Čezsoški		Volarje
Log pod Mangartom		Volčanski Ruti
Logaršče		Volče
Logje		Vrsno
Magozd		Zadlaz-Čadrg
Mlinsko		Zadlaz-Žabče
Modrej		Zatolmin
Modrejce		Žebče
Most na Soči		Žaga
Plužna		<u>Občina Jesenice</u>
Podbela		Belca
Podmelec		Blejska Dobrava
Podljubinj		Breg
Postaja		Breznica
Potoki		Doslovče
Prapetno		Dovje
Robič		x Gozd Martuljek
Robidišče		Hrušica
Sedlo		Javorniški rovt
Sela pri Volčah		Jesenice
Selce		Kočna
Selišče		x Kranjska gora
Smast		

Lipce
x Log
Mojstrana
Moste
Planina pod Golico
Plavški rovt
Podkočna
Podkoren
Potoki
Rateče
Rodine
Selo pri Žirovnici
Smokuč
x Srednji vrh
Vrba
Zabreznica
Zgornja Radovna
Žirovnica

Občina Radovljica

Begunje na Gorenjskem
Bled
Bodešče
Bohinjska Bela
Brda
Brezje
Črnivec
Dobropolje
Dvorska vas
Globoko
Grabče
Koritnica
Krnica
Lancovo
Laze
Lesce

Ljubno
Mevkuž
Mlaka
Mošnje
Noše
Peračica
Perniki
Podhom
Poljše
Poljšica
Posavec
Praproče
Radovljica
Radovna
Ribno
Selo
Slatna
Spodnja Lipnica
Spodnje Gorje
Srednja vas
Višelnica
Vošče
Zadnja vas
Zasip
Zapuže
Zgornja Lipnica
Zgornje Gorje
Zgoša
Občina Tržič
Bistrica pri Tržiču
Brdo
Breg ob Bistrici
Brezje pri Tržiču
Čadovlje pri Tržiču
Dolina

Gozd
Grahovše
Hudi Graben
Hudo
Hušica
Jelen Dol
Kovor
Križe
Leše
Loka
Lom pod Storžičem
Novake
Paloviče
Podljubelj
Popovo
Potarje
Pristava
Retnje
Ročevnica
Sebanje
Senično
Slap
Spodnje Veterno
Tržič
Vadiče
Visoče
Zgornje Veterno
Zvirče
Žiganja vas
Občina Kranj
Ambrož pod Krvavcem
Apno
Babni vrt
Bašelj
Golnik

Goriče
Hrib
Lenart na Rebri
Mače
Možjanca
Nova vas
Potoče
Povlje
Predvor
Sidraž
Spodnje Jezersko
Srednja vas-Goriče
Stiška vas
Šenturška gora
Štefanja gora
Trstenik
Zalog
Zgornja Kokra
Zgornje Jezersko
Občina MOZIRJE
Brezje
Dol Suha
Grušovlje
Juvanje
Konjski vrh
Krnica
Lepa njiva
Ljubija
Ljubno ob Savinji
Logarska dolina
Luče
Meliše
Mozirje
Nazarje
Nizka

Okonina
Planina
Poljane
Podolševa
Podveža
Podvolovljek
Prihova
Primpž pri Ljubnem
Redegunda
Radmirje
Raduha
Rečica ob Savinji
Robanov kot
Savina
Solčava
Spodnja Rečica
Strmec
Šentjanž
Šmihel nad Mozirjem
Ter
Trnovec
Varpolje
Občina Slovenj Gradec
Gmajna
Gradišče
Legen
Mislinjska Dobrava
Pameče
Podgorje
Raduše
Sele
Slovenj Gradec
Spodnji Razbor
Stari trg
Šmartno pri Slovenj Gradcu
Troblje
Vrše

Občina Ravne na Koroškem

Belšak
Bistra
Brdinje
Breg
Breznica
Črna na Koroškem
Dobja vas
Dobrije
Dolga bráa
Javorje
Jazbina
Koprivna
Koroški Selovec
Kotlje
Kot pri Prevaljah
Leše
Locavica
Lom
Ludranski vrh
Mežica
Navrški vrh
Onkraj Meže
Podkraj pri Mežici
Podpeca
Poljana
Prevalje
Preški vrh
Ravne na Koroškem
Sele (del)
Stražišče
Strojna
Suhí vrh
Šentanel
Tolsti vrh pri Ravnah
na Koroškem (del)
Topla

Uršlja gora

Zagrad

Zelenbreg

Zgornja Jamnica

Žerjav

Občina Dravograd

Boštjan

Bukovska vas

Črneče

Črneška gora

Dobrava pri Dravogradu

Dravograd

Gorče

Goriški vrh

Kozji vrh

Libeliče

Libeliška gora

Meža

Ojstrica

Otiški vrh

Podklanec

Selovec

Sveti Danijel

Sv. Duh

Sentjanž pri Dravogradu

Tolsti vrh (del)

Trbonje

Tribej

Velka

Vič

Vrata

Občina Radlje ob Dravi

Branik nad Muto

Brezni vrh

Brezno

Brazovec

Dobrava

Dravče

Gortina

Hudi kot

Janževski vrh

Javnik

Josipdol

Kozji vrh

Lehen na Pohorju

Mlake

Muta

Orlice

Ožbalt ob Dravi

Pernice

Planina na Pohorju

Podlipje

Podvelka

Radelca

Radlje ob Dravi

Rdeči breg

Rempnik

Ribnica na Pohorju

Spodnja Kapla

Spodnja Vižinga

Suhi vrh pri Radljah

Sv. Vid

Šentjanž nad Dravčami

Vas

Vuhred

Vurmat

Vuzenica

Zgornja Kapla

Zgornja Vižinga

Občina Maribor

Bezena
Bistrica pri Limbušu
Bistrica pri Rušah
Bresternica
Ceršak
Ciringa
Cirkinaa
Činžat
Črešnjevce ob Dravi
Dolnja Počehova
Dragučova
Drankovec
Draženi vrh
Fala
Flekušek
Gačnik
Gaj nad Mariborom
Gradišče na Kozjaku
Gradiška
Grušena
Grušova
Jareninski dol
Jareninski vrh
Jedlovník
Jelenče
Jelovec
Jurijevski dol
Jurski vrh
Kamnica
Kaniža
Kozjak pri Ceršaku
Kozjak nad Pesnico
Kresnica
Kušernik

Laznica
Limbuš
Lobnica
Log
Ložane
Mali dol
Pesnica
Pesniški dvor
Pernica
Plač
Plintovec
Plodršnica
Počenik
Podigrac
Polička vas
Polički vrh
Puščava
Ranca
Rdeči breg
Ročica
Roščoh
Ruperče
Ruše
Ruta
Selnica ob Dravi
Selnica ob Muri
Sladi vrh
Slatenik
Slatina
Slatinski dol
Smolnik
Spodnja Velka
Spodnje Dobrenje
Spodnje Hlapje

Spodnje Vrtiče
Spodnji Boč
Spodnji Jakobski dol
Spodnji Slemen
Srebotje
Srednje
Stara gora pri Šentilju
Svečane
Svečina
Šentilj v Slovenskih Goricah
Šober
Šomat
Špičnik
Štrihovec
Trate
Vajgen
Veliki Boč
Vosek
Vranji vrh
Vršnik
Vukovje
Vukovski dol
Vukovski vrh
Vurmat
Zgornja Kungota
Zgornje Dobrenje
Zgornje Gradišče
Zgornja Velka
Zgornje Hlapje
Zgornje Vrtiče
Zgornji Boč
Zgornji Jakobski dol
Zgornji Slemen

Občina Lenart

Ana
Andrenci
Bačkova
Benedikt
Brengova
Cenkova
Cerkvenjak
Cogetinci
Čagona
Dražen vrh
Drvanja
Froleh
Grabomški vrh
Gradišče
Ihova
Ivanjski vrh
Jurovski dol
Kadrenci
Komarnica
Kremberg
Krivi vrh
Ledenik
Lenart
Ločki vrh
Lokavec
Lormanje
Málna
Močna
Negovski vrh
Obrat
Osežk

Partinje
Peščeni vrh
Radehova
Rožengrunt
Smolinci
Spodnja Bačkova
Spodnji Gasteraj
Spodnji Žerjavci
Spodnje Partinje
Spodnji Porčič
Spodnja Ročica
Sredni Gasteraj
Stanetinci
Stara Gora
Štajngrova
Trije Kralji
Trotkova
Trstenik
Vanetina
Varda
Zamarkova
Zgornji Porčič
Zgornja Ročica
Zgornja Ščavnica
Zgornji Gasteraj
Zgornje Verjane
Zgornji Žerjavci
Ženjak
Žice
Žitence
Župetinci

Občina Ljutomer

Berkovci
Božehnečici

Boreci
Bučecovci
Bunčani
Dobrava
Grabe
Iljaševci
Ključarovci
Kokoriči
Križevci pri Ljutomeru
Ljutomer
Logarovci
Lukavci
Noršinci
Stara Nova vas
Veržej
Vučja vas

Občina Gornja Radgona

Apače
Aženski vrh
Biserjane
Blaguš
Boračeva
Brezje
Čakova
Črešnjevci
Črnci
Dragotinci
Drobtinci
Gaberc
Galušak
Gornji Ivenjci
Gornja Radgona
Grabe
Grabšinci

Grobanoš
Hercegovščak
Hrastje-Mota
Hrašenski vrh
Ivanjski vrh
Ivanjševci
Ivanjševski vrh
Jamna
Janhova
Janžev vrh
Kapelski vrh
Kobilščak
Kocjan
Kočki vrh
Kokolanjščak
Kreljevci
Kunova
Kupetinci
Kutinci
Lastomerci
Lešane
Lokavci
Lomanoše
Lutverci
Mahovci
Mali Moravščak
Melanjski vrh
Mele
Murski vrh
Murščak
Masova
Negova
Noriški vrh
Novi vrh
Očeslavci
Okoslavci
Orehovci

Orehovski vrh
Paričjak
Plitvica
Plitvički vrh
Podgojre
Podgrad
Pogled
Police
Ptujaska cesta
Rački vrh
Radenci
Radenski vrh
Radomošci
Radvenci
Rihtarovci
Rinkovci
Rožički vrh
Segovci
Selišči
Slaptinci
Sovjak
Spodnji Ivanjci
Spodnji Kocjan
Spodnje Konjišče
Spodnja Ščavnica
Stanetinci
Stara gora
Starešinci
Stavešinski vrh
Stogovci
Šratovci
Terbegovci
Turjanci
Turjanski vrh
Videm ob Ščavnici
Vratja vas
Vratji vrh
Zagajski vrh

Zbigovci
Zgornji Kocjan
Zgornje Konjišče
Ženik
Žepovci
Žiberdi
Žiblava
Žrnova

Občina Murska Sobota

Andrijanci
Bakovci
Beznovci
Bodonci
Boreča
Borejci
Brezovci
Cankova
Černelavci
Dankovci
Dolič
Dolnji Slaveči
Domanjinci
Fikšinci
Gederovci
Gerlinci
Gorica
Gornji Črnci
Gornji Petrovci
Gornji Slaveči
Grad
Gradišče
Jurij
Korovci
Kovačevci
Krajna
Kramarovci

Krašči
Krog
Kruplivnik
Kupšinci
Kuzma
Lemerje
Lucova
Lukačevci
Mačkovci
Markišavci
Martinje
Martijanci
Matjaševci
Mlajtinci
Moravci
Moščanci
Motovilci
Murska Sobota
Murski Črnci
Murski Petrovci
Neradnovci
Noršinci
Nuskova
Ocinje
Otovci
Pečaranci
Peštoča
Peskovci
Petanjci
Polana
Poznanovci
Predanovci
Prosečka vas
Puconci
Puževci
Radovel
Rakičan
Rankovci

Rogaševci		Budinca	
Ropoča		Bukovnica	
Satahovci		x Cankova	
Serdica		Čepinci	
Skakovci		Čikečka vas	
Modišnici		x Černežavci	
Sotina		x Dankovci	
Stanjevci		Dolenci	
Stuk vci		Dokležovje	
Šalamenci		x Dolič	
Šulinca		Dolina	
Tišina		x Dol.Slaveči	
Topolovci		Domajinci	
Trdkova		Domanjševci	
Tropovci		x Fikšinci	
Vadarci		Filovci	
Vaneča		Fokovci	
Vanča vas		Gančani	
Večeslavci		x Gedrovci	
Veščica		x Gerlinci	
Vidonci		x Borica	
Zenkovci		x G.Petrovci	
Ženavlje		x G.Slaveči	
<u>Občina Murska Sobota</u>		x Gradišče	
* Adrijanci		x G.Črnci	
Andrejci		x Grad	
x Bakovci		Hodoš	
Beltinci		Ivanci	
Berkovci		Ivanovci	
x Beznovci		Ivanjševci	
Bogojina		Ižakovci	
x Bodonci		x Jurij	
Bokrači		Kančevci	
x Boreča		x Korovci	
x Borejci		Košarovci	
Bratonci		x Kovačevci	
x Brezovci		x Krajna	

x	Krašči	x	Otovci
x	Kramarovci		Panovci
	Križevci p.	x	Pečarovci
	Krnici	x	Pertoča
	Krplivnik	x	Peskovci
x	Kruplivnik		Pordašinci
x	Kupšinci	x	Poznanovci
x	Krog	x	Predanovci
	Kukeč	x	Polana
	Kušanovci	x	Prosečka vas
x	Kuzma		Frosenjakovci
	Lipa	x	Puconci
	Lipovci	x	Puževci
	Lončarovci	x	Petanjci
x	Lunova	x	Radovci
x	Lukačevci	x	Rakičan
x	Lemerje	x	Rankovci
x	Mačkovci		Ratkovci
	Mrakovci	x	Rogašovci
x	Markiševci	x	Ropoča
x	Martinje	x	Satahovci
x	Martjanci		Sebeborci
x	Matjaševci		Selo
	Melinci	x	Serdica
x	Mlajtinci	x	Skakovci
x	Moravci	x	Sodišinci
x	Motovilci	x	Sotina
x	Moščanci		Središče
	Motvarjevci	x	Stanjevci
x	Murska Sobota	x	Strukovci
x	M.Črnici		Suhi vrh
x	M.Petrovci	x	Salamenci
	Nemčavci		Šalovci
x	Neradnovci	x	Sulinci
x	Noršinci	x	Tišina
x	Nuskova		Tešanovci
x	Ocinje	x	Topolovci

x Trdkova
x Tropovci
x Vadarci
x Vančea
x Večeslavci
x Veščica
x Vanča vas
x Vidonci
Vučja Gomila
x Zenkovci
x Ženavlje

Občina Lendava

Banuta
Benica
Brezovica
Čentiba
Čentíbske gorice
Črenšovci
Dobrovnik
Dolga vas
Dolgovačke gorice
Dolina
Dol.Bistrica
Dol.Lakoš
Gaberje
Genterovci
Gomilice
Gor.Bistrica
Gor.Lakoš
Hotiza
Kamovci
Kapca
Kobilje
Kot
Lendava
Lend.gorice
Mala Polana

Mostje
Nedeljica
Odranci
Petrišovci
Pince
Pince Marof
Radmožanci
Renkovci
Sr.Bistrica
Strehovci
Trimlini
Traje
Turnišče
Vel.Polana
Žiški
Žitkovci
Občina Ljutomer
Banovci
Babinci
x Boreci
Bunčani
Cven
Gibina
Globoka
Grlava
x Iljaševci
Kopriva
Krapje
x Križevci
Krištanci
x Ljutomer
x Lukavci
Mota
Nunska graba
x Noršinci
Presika
Pristava

- 2 Podgradje
Razkrižje
Rinčetova graba
x Stara Nova vas
Safarsko
Stročja vas
Salinci
Šprinc
x Veržej
Veščica

x = kraji, ki spadajo tudi v obmejno območje med SFR
Jugoslavijo in Republiko Avstrijo

V. ELEMENTI FUNKCIJE ODPRTE MEJE NA PRIMERU JUGOSLOVANSKE DRŽAVNE MEJE NA OBMOČJU SR SLOVENIJE

Meja kot infrastrukturna linija

Neposreden vpliv meje se odraža v specifičnih elementih, ki so vidni v obmejnem območju in ki sestavljajo sistem dejavnosti, neločljivo povezanih z mejo. Vsi ti elementi so neposredno vključeni v sistem infrastrukture, ki predstavlja državno mejo in katere opremljenost je odločilnega pomena za družbenoekonomski razvoj obmejnih območij. Vprašanje zakaj imenujemo državno mejo s pojmom infrastrukturna linija, nam postane razumljivo, če vrednotimo mejo s vidika objektov, ki jo sestavljajo. Poleg tega pa prav njen obstoj omogoča neko določeno obliko dejavnosti v pokrajini, katerim je državna meja matična osnova. Državno mejo tvori sistem medsebojno povezanih in odvisnih elementov, ki nastajajo na podlagi političnih odločitev in predstavljajo osnovo za oblikovanje značilne regionalne strukture.

Opremljenost državne meje s potrebnimi objekti daje meji infrastrukturni pomen. Ti objekti omogočajo neposreden kontakt dveh družbenopolitičnih sistemov, ki sta lahko ideološko in ekonomsko različna ter so obenem izraz nujnosti povezovanja ločenih družbenih sistemov v enovit kompleks proizvodnje in menjave dobrin v okvirih mednarodne delitve dela. Med osnovnimi objekti, ki jih lahko imenujemo tudi pogoj za izvrševanja funkcije državne meje, ker jo označujejo in omogočajo prehod preko nje, so mejni prehodi. Mejni prehodi združujejo v svoji funkciji več vrst različnih dejavnosti, ki so lahko različne po vsebini kot tudi po obsegu. Med osnovnimi naj omenimo le funkcijo nadzora prehajanja državne meje in kontrolo nad blagovnim prometom, ki se preko teh točk odvija tako na področju osebne oskrbe kot tudi zunanje trgovinske izmenjave med različnimi državami.

Poleg mejnih prehodov kot objektov, ki omogočajo prehod meje, vključujemo v sistem mejne infrastrukture tudi prometne poti, ki omogočajo dostop do meje in njen prehod. Med prometne objekte prištevamo tako ceste kot železnice in pristanišča, ki omogočajo neposreden stik med dvema državama.

Infrastrukturni pomen ima torej meja zaradi svoje osnovne funkcije, ki je ena od sestavin družbenoekonomskega sistema. Vsak sistem ima namreč točno določene meje, v okviru katerih se uveljavljajo določene silnice skupnosti, oziroma sistema. Stik med dvema sistemoma je objektivna, v prostoru definirana stvarnost, ki se oblikuje kot državna meja. Ta ima v osnovi točno določen potek in funkcijo, ki pa je na osnovi zakonitosti družbenoekonomskega razvoja modificirana in se v današnjem času kaže predvsem v funkciji omogočanja pretoka preko meje. Kot takšana je državna meja, ki jo sestavljajo številni elementi s funkcijo prehodnosti, prav gotovo del regionalne infrastrukture.

Mejni prehodi

Eden od sestavnih delov državne meje, za katerega lahko rečemo, da je poleg mejnikov tudi osnovni element vsake državne meje, so mejni prehodi. Njihova osnovna funkcija je obsežena v samem pomenu besede mejni prehod. To so tiste točke na mejni liniji, ki omogočajo nadzorovan prehod preko meje. S tem omogočajo neposreden stik s sosednjo državo in pretok oseb, medsebojno izmenjavo blaga in informacij.

Mejne prehode delimo in kategoriziramo na različne načine in na osnovi različnih elementov, ki oblikujejo funkcijo posameznega prehoda. Kategorizacija mejnih prehodov je v osnovi funkcijska členitev, glede na oblike prehodov, ki so možne preko nekega določenega prehoda, kot tudi glede na območje za katerega opravljajo osnovno funkcijo.

Osnovna delitev mejnih prehodov, ki izhajajo iz upravnih določb, je delitev na mednarodne, meddržavne in maloobmejne mejne prehode. Mednarodne mejne prehode imenujemo tudi mejne prehode I. kategorije in meddržavne mejne prehode, prehode II. kategorije, posebna kategorija so maloobmejni mejni prehodi, v to skupino pa sodijo tudi kmetijski mejni prehodi, ter planinski mejni prehodi skupaj s mejnimi prehodi po posebnem sporazumu.

Kategorizacija mejnih prehodov pa ne temelji le na upravnih določbah, ki opredeljujejo velikost in propustnost posameznega mejnega prehoda za določene oblike prometa. Delimo jih tudi glede na vrsto prometa, kateremu služi posamezen mejni prehod. Na tej osnovi ločimo kopenske mejne prehode, rečne in pomorske ter letališke. Kopenske nadalje delimo na cestne in železniške mejne prehode. Pri cestnih mejnih prehodih se pojavi še dodaten element, ki je značilen za maloobmejne prehode. Ceste, ki vodijo do teh prehodov niso v vseh primerih modernizirane in zato se ta vrsta mejnih prehodov dodatno ocenjuje z vidika primernosti za promet z motornimi vozili. Ta določba prav pri maloobmejnih mejnih prehodih velikokrat predstavlja oviro za nemoten promet kmetov-dvolastnikov s kmetijsko mehanizacijo.

Med elementi, ki tudi vplivajo na funkcijsko kategorizacijo mejnih prehodov, je tudi čas obratovanja posameznega mejnega prehoda. Na območju jugoslovanske državne meje imamo dva tipa mejnih prehodov glede na čas obratovanja, to so stalni mejni prehodi in sezonski mejni prehodi. Slednji so vezani na obratovanje v času določene sezone, oziroma letnega časa, ki vpliva na pogostnost prehodov na teh točkah. Sezonski mejni prehodi so predvsem kmetijski mejni prehodi, ki obratujejo v času vegetacijske dobe oziroma v času posameznih kmetijskih opravil. Poleg tega so sezonske narave tudi planinski mejni prehodi, ki so odprti le v poletni sezoni, kot tudi posamezni manj pomembni pomorski mejni prehodi, ki prav tako obratujejo le v času poletne turistične sezone.

Na kategorijo mejnega prehoda vplivajo različni elementi, med katerimi moramo omeniti opremljenost mejnega prehoda za opravljanje različni vrst nadzora prekomejnega prometa. Osnovni dve dejavnosti, ki sta locirani na vse mejne prehode so postaje organov mejne milice in organ carinske kontrole. Ti dve opravljata nadzor nad prehodi preko meje in kontrolirata pretok blaga preko mejnega prehoda.

Posebne funkcije imajo organi nadzora le na nekaterih prehodih višje kategorije, preko katerih je možen tovorni blagovni promet, oziroma imajo veterinarsko postajo ali fitopatološko postajo in je zato preko njih omogočen prevoz rastlin.

Funkcijska kategorizacija mejnih prehodov na osnovi navedenih kriterijev omogoča ovrednotenje pomena posameznih mejnih prehodov preko jugoslovanske državne meje na območju SR Slovenije. Iz navedenega moremo razbrati, da lahko mednarodne mejne prehode, ki predstavljajo najvišjo kategorijo označimo kot točke, ki omogočajo maksimalno število vseh oblik prehodov in so tudi najpomembnejši z vidika tokov mednarodne blagovne menjave kot tudi pretoka potnikov med posameznimi deli Evrope in drugih kontinentov.

Med najpomembnejše mejne prehode v Sloveniji prištevamo naslednje, glede na frekvenco prehodov od skupnega števila prehodov preko meje na območju SR Slovenije. Osnovo za izračun nam je predstavljal podatek o prehodih preko meje v letu 1978.

Prehodi so vsi mednarodne kategorije in je zato njihov pomen dodatno povečan zaradi mednarodnega tranzitnega prometa, vendar so preko njih usmerjeni tudi glavni tokovi maloobmejnega prometa, ki je posebno pomemben za prebivalstvo v obmejnem območju.

CESTNI MEJNI PREHODI POTNIKOV PO SMEREH PRIHODA IN MEJNIH
PREHODIH NA OBMOČJU SR SLOVENIJE V LETU 1978

(podatek v tisoč potnikov)

Mejni prehod	Skupno prihodi	%	Obmejni promet	%
vsi prehodi v SRS	43.575	100,0	13.490	100,0
Ital.-jugosl.meja	29.397	67,4	12.583	93,2
Škofije	6.113	14,0	2.142	15,8
Kozina	3.005	6,9	499	3,7
Fernetiči	6.178	14,1	1.247	9,2
Rožna dolina	4.462	10,2	1.552	11,5
Robič	529	1,2	218	1,6
drugi prehodi	9.110	20,9	6.925	51,3
avstr.-jug.meja	13.843	31,7	857	6,3
Podkoren	3.363	7,7	2	0,01
Ljubelj	1.261	2,9	1	0,0
Šentilj	5.002	11,4	49	0,3
Gornja Radgona	1.674	3,8	351	2,6
drugi prehodi	2.543	5,8	454	3,3
madž.-jug.meja	335	0,7	50	0,3

(vir: Statistični letopis SRS 1979, str.301)

Predloženi pregled najvažnejših mejnih prehodov v SR Sloveniji nam pokaže pomembnost mejnih prehodov najvišje kategorije, ki imajo največjo frekvenco prehodov preko meje. Vendar je opazno, da se maloobmejni promet koncentrirana na mejne prehode nižjega ranga, ki so bili posebej odprti za potrebe maloobmejnega prometa. Na teh prehodih namreč ni mogoč prehod meje s sicer veljavnim potnim listom, ampak je to možno le z prepustnico. Meddržavni oz.maloobmejni prehodi so torej pomembnejši za prebivalstvo, ki živi v obmejnih območjih, prilagojeni so namreč določeni vrsti prekomejnega prometa, katerega urejajo meddržavni

sporazumi o obmejnih območjih. Zaradi povečanega tranzitnega pomena se za prehod meje preko mednarodnih mejnih prehodov odloča manjše število prebivalstva z obmejnimi prepustnicami. Zato večji mejni prehodi opravljajo funkcijo maloobmejnega prehoda le za prebivalstvo v naseljih v njegovi neposredni bližini. Večina prebivalstva iz naselij v obmejnem pasu pa za prehod meje uporablja bližnje maloobmejne prehode.

Pomemben element funkcije odprte meje ni samo kategorija mejnih prehodov, ampak predvsem njihovo število. V tem pogledu velja jugoslovanska državna meja za eno bolj odprtih meja, čeprav je resnično odprata meja, ki ne predstavlja nobene pregrade več samo meja s Italijo.

V SR Sloveniji imamo na 614 kilometrih državne meje kar 145 mejnih prehodov vseh kategorij, ali na skoraj vsakih 5 kilometrov državne meje en prehod. Takšna gostota je seveda posledica aritmetične sredine, medtem ko je položaj v resnici nekoliko drugačen. Največje število mejnih prehodov je na območju jugoslovansko-italijanske meje in sicer 56. Od tega je 12 mednarodnih, 27 meddržavnih ali obmejnih, 17 kmetijskih mejnih prehodov. Iz navedenih podatkov je razvidno, da je kar 78% mejnih prehodov na tej mejni črti namenjeno maloobmejnemu prometu, in preko teh prehodov poteka polovica maloobmejnega prometa v Sloveniji.

Veliko gostoto maloobmejnih prehodov pogojuje dejstvo, da je meja med Jugoslavijo in Italijo presekala narodnostno in gospodarsko homogeno območje in s tem zmanjšala možnosti prebivalstva v obmejnem območju za nemoten družbeni razvoj. Medsebojna odvisnost območij na obeh straneh meje je narekovala razvoj v smeri odpiranja državne meje, ki se kaže v odpiranju velikega števila mejnih prehodov, namenjenih komunikaciji z mejo razdeljenih območij. Pomemben in ne zanemarljiv element je izredno obsežen pojav velikega števila dvolastnikov, katerim je državna meja razdelila ali odtujila zemljiško posest. Da bi omogočili

neprekinjeno obdelavo površin in spravilo pridelkov, so že leta 1949 sklenili sporazum o obmejnem prometu oseb, vendar se je tovrstna oblika povezovanja preko meje uveljavila šele po koncu kriznega obdobja v odnosih med Jugoslavijo in Italijo, ko je bil 1955 dopolnjen sporazum

Današnje stanje je skoraj v optimalni meri odpravilo posledice, ki jih je povzročila nova mejna linija in to prav z širjenjem areže vseh kategorij mejnih prehodov.

Kako pomemben vpliv na proces odpiranja meje ima tudi prirodno geografski značaj območja po katerem poteka mejna linija, je moč spoznati na primeru jugoslovansko-avstrijske meje. Državna meja med temi dvema državama poteka namreč v skoraj vsej svoji dolžini po visokogorskem ali hribovitem in gričevnatem svetu. V svojem zahotenem delu poteka po grebenu Karavank, nato poteka po obronki Kamniško-Savinjskih Alp in preko Pece ter Kozjaka in na vzhodu na območju Goričkega. Hribovit značaj reliefa z maloštevilnimi naravnimi prehodi je torej predstavljal zelo neugodno osnovo za nemestitev večjega števila mejnih prehodov. Kljub temu so tudi tu dokaj enakomerno razporejeni vzdolž vse državne meje. Skupno je na območju jugoslovansko-avstrijske meje 35 mejnih prehodov vseh kategorij. Od tega je kar 15 mednarodnih mejnih prehodov, ostalo pa so maloobmejni prehodi. Število mednarodnih prehodov se je povečalo leta 1979 s prejšnjih 11 na 15, zaradi prekvalifikacije meddržavnih prehodov na območju Goričkega v mednarodne. Namen tega prestrukturiranja mejnih prehodov je bil razbremeniti predvsem šentiljski prehod. Na območju jugoslovansko-avstrijske meje ni kmetijskih mejnih prehodov, so pa planinsko-turistični prehodi na območju Karavank, Savinjskih Alp in Pece, ki so sezonskega značaja.

Najmanjše število prehodov je na območju jugoslovanske državne meje z Madžarsko. Na tem sektorju sta le dva mednarodna mejna prehoda, ki obenem zadovoljujeta tudi potrebe maloobmejnega prometa. Tako stanje izvira predvsem iz politike, ki jo glede vprašanj maloobmejnih območij vodi Madžarska, kot tudi iz dejstva, da je na obeh straneh državne meje še vedno močno agrarno območje, ki nima potreb po prekomejni blagovni menjavi v takšnem obsegu kot je na primer preko italijanske meje.

Poleg navedenih mejnih prehodov je na območju še 5 mednarodnih mejnih prehodov. To so trije pomorski prehodi v pristaniščih v Kopru, Piranu in Izole, od katerih je slednji samo sezonski. Dva pa sta letališka mejna prehoda in sicer Ljubljana-Brnik in Maribor.

Za podrobnejšo seznanitev s številom razporeditvijo in kategorijami mejnih prehodov, podajamo seznam vseh mejnih prehodov preko jugoslovanske državne meje na območju SR Slovenije.

MEJNI PREHODI V SR SLOVENIJI

Na meji z republiko Italijo (avgust 1979)

Tek.št.	Mejni prehod	Kateg.	Vrsta	čas obratovanja	primernost za promet z mot. vozili
1	Lazaret	medn.	cestni	stalni	
2	Skofije	medn.	cestni	stalni	
3	Kozina	medn.	cestni	stalni	
4	Sežana	medn.	železn.	stalni	
5	Fernetiči	medn.	cestni	stalni	
6.	Dutovlje	medn.	žel.tov.	stalni	
7	Nova Gorica	medn.	cestni	stalni	
8	Nova Gorica	medn.	železn.	stalni	
9	Učeja	medn.	cestni	stalni	

Tek.št.	Mejni prehod	Kategorija	Vrsta	čas obrato- vanja	primernost za promet z mot.vozili
10	Robič	medn.	cestni	stalni	
11	Fredel	medn.	cestni	stalni	
12	Rateče	medn.	cestni	stalni	
13	Čempore	obmejni	cestni	stalni	DA
14	Cerej	obmejni	cestni	stalni	NE
15	Koštelir	obmejni	cestni	stalni	DA
16	Plavje	obmejni	cestni	stalni	DA
17	Osp	obmejni	cestni	stalni	DA
18	Socerb	obmejni	cestni	stalni	DA
19	Batač	kmatijski		stalni	
20	Draga	kmetijski		stalni	
21	Gračana	kmetijski		stalni	
22	Lipica	obmejni	cestni	stalni	DA
23	Grapada	obmejni	cestni	stalni	NE
24	Orlek	kmatijski		sezonski	
25	Repentabor	obmejni	cestni	stalni	DA
26	Voglje	kmatijski		sezonski	
27	Gorjansko	obmejni	cestni	stalni	DA
28	Mavhinje	kmetijski		sezonski	
29	Klariči	obmejni	cestni	stalni	DA
30	Opatje selo	kmetijski		sezonski	
31	Lokvica	obmejni	cestni	stalni	DA
32	Miren	obmejni	cestni	stalni	DA
33	Vrtojba	kmatijski		stalni	NE
34	Šempeter	obmejni	cestni	stalni	DA
35	Pristava	obmejni	cestni	stalni	DA
36	Solkan	obmejni	cestni	stalni	DA
37	Solkan-polje	kmatijski		stalni	
38	Šentmaver	kmatijski		sezonski	
39	Podsabotin	kmatijski		stalni	DA
40	Hum	obmejni	cestni	stalni	DA
41	Valerišče	kmetijski		stalni	DA
42	Vipolže	obmejni	cestni	stalni	DA

Tek.št.	Mejni prehod	Kategorija	Vrsta	čas obra- tovanja	primernost za promet z mot.vozili
43	Medana	kmatijski		stalni	DA
44	Plešivo	obmejni	cestni	stalni	DA
45	Neblo	obmejni	cestni	stalni	DA
46	Škrljevo	kmatijski		sezonski	NE
47	Golo brdo	obmejni	cestni	stalni	DA
48	Mišček	obmejni	cestni	stalni	DA
49	Podklanec	kmatijski		stalni	DA
50	Solarji	obmejni	cestni	stalni	DA
51	Kolovrat	kmatijski		sezonski	NE
52	Livek	obmejni	cestni	stalni	DA
53	Jevšček	kmetijski		sezonski	NE
54	Robidišče	obmejni	cestni	stalni	DA
55	Most na Nadiži	obmejni	cestni	stalni	DA
56	Log pod Mangartom	obmejni	podzemni		

NA MEJI Z REPUBLIKO AVSTRIJO

1	Korensko sedlo	medn.	cestni	stalni	
2	Jesenice	medn.	železniš.	stalni	
3	Ljubelj	medn.	cestni	stalni	
4	Jezersko	medn.	cestni	stalni	
5	Prevalje	medn.	železniš.	stalni	
6	Hočmec	medn.	cestni	stalni	
7	Vič	medn.	cestni	stalni	
8	Maribor	medn.	železniš.	stalni	
9	Šentilj	medn.	cestni	stalni	
10	Gor.Redgona	medn.	cestni	stalni	
11	Kuzma	medn.	cestni	stalni	
12	Radlje	medn.	cestni	stalni	
13	Jurij	medn.	cestni	stalni	
14	Trate	medn.	cestni	stalni	
15	Gederovci	medn.	cestni	stalni	
16	Pavličevo sedlo	obmejni	cestni	stalni	NE

Tek.št.	Mejni prehod	Kategorija	Vrsta	čas obra- tovanja	primernost za promet z mot.vozili
17	Mežica	obmejni	cestni	stalni	DA
18	Libeliče	obmejni	cestni	stalni	DA
19	Pernice	obmejni	cestni	stalni	DA
20	Muta	obmejni	cestni	stalni	NE
21	Penšnik	obmejni	cestni	stalni	DA
22	Kapla	obmejni	cestni	stalni	DA
23	Gradišče	obmejni	cestni	stalni	DA
24	Spičnik	obmejni	cestni	stalni	DA
25	Svečina	obmejni	cestni	stalni	DA
26	Plač	obmejni	cestni	stalni	DA
27	Geršak	obmejni	brod	zaprt	
28	Sladki vrh	obmejni	brod	stalni	DA
29	Cankova	obmejni	cestni	stalni	DA
30	Korovci	obmejni	cestni	stalni	NE
31	Gerlinci	obmejni	cestni	stalni	DA
32	Fikšinci	obmejni	cestni	stalni	DA
33	Kramarovci	obmejni	cestni	stalni	DA
34	Sotina	obmejni	cestni	stalni	DA
35	Matjaševci	obmejni	cestni	stalni	NE

MEJI Z LR MADŽARSKO

1	Dolga vas	medn.	cestni	stalni	
2	Hodoš	medn.	cestni	stalni	

POMORSKI

1	Koper	medn.	pomorski	stalni	
2	Piran	medn.	pomorski	stalni	
3	Izola	medn.	pomorski	sezonski	

LETALIŠKI

1.	Lj.-Brnik	medn.	letališki	stalni	
2	Maribor-let.	medn.	letališki	stalni	

PO POSEBNIH SPORAZUMIH

1	Stol	pl.turiz.			
2	Belštica	pl.turiz.			
3	MK XXII/265	pl.turiz.			
4	Sav.sedlo	pl.turiz.			

Tek.št.	Mejni prehod	Kategorija	Vrsta	čas obra- tovanja	primernost za promet s mot.vozili
5	Peca	pl.turiz.			
6	Sv.Pankracij	po posebnem sporazumu			
7	Duh na Ostrem vrhu	po posebnem sporazumu			

Frekvenca prehodov preko meje kot pokazatelj odpiranja meje

Frekvenca prehodov je kompleksen kazalec različnih faktorjev in vplivov, ki se pojavljajo v obmejnem območju. Na obeh straneh jugoslovanske državne meje je več manjših in srednjevelikih urbanih naselij, ki s svojimi funkcijami vplivajo tudi preko državne meje. To se izraža v posredno v frekvenci prehodov preko meje, ki jih pogojuje realno ali občasno prekomejno oskrbovanje, izobraževanje in zaposlitev prebivalstva v obmejnem območju. Poleg teh osnovnih človekovih dejavnosti, segajo tudi rekreacijska območja prebivalstva preko meje, kar v mnogočem prispeva k povečanju frekvenca prehodov. Sorodstvene vezi ter razlike v cenah posameznih predmetov in uslug še povečujejo frekvenco prehodov preko meje.

Vsi navedeni elementi, ki vzpodbujajo prehajanje prebivalstva obmejnih območij preko meje, seveda ne bi dosegali svojega učinka, če ne bi bila meja ustrezno prilagojena tem tokovom z izredno razvejano mrežo mejnih prehodov vseh kategorijah.

Odras plodnega sodelovanja obmejnih območij, ki ga ne ovira obstoj državne meje, je ravno povečanje frekvenca prehodov. Seveda nanjo močno vplivajo različna gospodarska gibanja na obeh straneh meje, vendar prav zaradi tega predstavlja frekvenca prehodov sintetični pokazatelj odnosov obmejnih območij.

Poglejmo si povečanje obsega maloobmejnega prometa potnikov na vseh treh obmejnih območjih v SR Sloveniji, ki kaže na nenehno konstantno visoko število šrehodov preko meje v okvirih maloobmejnega prometa.

PRIHOD POTNIKOV V MALOOBMEJNEM PROMETU PO DRŽAVI REGISTRACIJE
VCZIL

Leto	Skupno število	Jug.	Avstr.	Ital.	Madž.
1959	1 068 749	262 623	254	805 872	
1964	3 369 606	849 409	75 177	2 445 120	
1969	14 925 000	3 178 000	320 000	11 425 000	2 000
1974	11 301 000	3 368 000	446 000	7 476 000	12 000
1978	13 490 000	4 437 000	376 000	8 634 000	43 000

V prvem obdobju po sklenitvi sporazumov o obmejnem prometu je obseg maloobmejnega prometa dosegal v primerjavi s sedanjim neznatno vrednost. Vzroki za takšen razvoj te vrste prometa so verjetno tudi v zančilni mednarodni situaciji, ki je vse do leta 1960 ohranjala značaj napetosti v meddržavnih odnosih. Kasnejši razvoj mednarodnih odnosov se kaže tudi v povečanju števila prehodov preko meje in to predvsem na področju maloobmejnega prometa. Odnosi med sosednjimi državami so namreč osnova za nemoten potek maloobmejnega prometa. Poseben pomen pa ima seveda ekonomski položaj na obeh straneh meje, ki lahko spodbujevalno ali pa zaviralno vpliva na razvoj prekomejne menjave. Razlike v vrednosti nacionalnih valut bistveno vplivajo na obseg zadovoljevanja različnih vrst oskrbe in uslug, zlasti v območjih maloobmejnega prometa, kjer prenos določenih vrst in količin blaga ni podvržen carinskim predpisom.

Rast obsega maloobmejnega prometa, ki se kaže v povečevanju števila prehodov je opazna vse do leta 1969, ko doseže najvišjo vrednost v povojnem obdobju. Precejšen padec števila prehodov

do leta 1974, bi morali analizirati z različnih vidikov, ki so že bili navedeni, vendar lahko ugotovimo, da se je predvsem zmanjšal prehod na območju jugoslovansko-italijanske meje, kjer je hitrejši razvoj obmejnih območij in porast vrednosti blaga neugodno vplival na število prehodov z italijanske strani meje. Upoštevati je namreč treba, da je motiv prehodov meje v maloobmejnem prometu za osebe z italijanske strani predvsem ekonomski, ker mu oskrbovanje na naši strani pomeni prihranek. V zadnjem času se promet potnikov zopet približuje najvišji dosedaj doseženi vrednosti, vendar tokrat na osnovi povečevanja prehodov Jugoslovancev na območju meje z Italijo, ki izvira iz težav v preskrbi z posameznimi vrstami potrošnega blaga in nekaterih gradbenih materialov na naši strani.

Naraščanje števila prehodov v maloobmejnem prometu je le eden od elementov, ki kaže na odpiranje meje napram sosednjim državam. Vrednotiti pa ga moramo z različnih aspektov, ki nam omogočajo spoznati gibal maloobmejnega prometa. Videli smo, da so osnovni elementi prehodi meje, katerih cilj je oskrba ali zadovoljevanje potreb po določenih uslug, oziroma je to tudi lahko rekreacija in izletniški turizem. Številke nam kažejo, da je dejansko zaživel princip funkcije državne meje kot odprte meje v sedemdesetih letih in da so posamezna nihanja izraz določenih konjunktur gospodarskega položaja.

VII. OSNOVNI ELEMENTI REGIONALNE STRUKTURE OBMEJNIH POKRAJIN V SR SLOVENIJI

Poseben položaj, ki nastane v prostoru s pojavom meje, se odraža z oblikovanjem značilnega tipa obmejnih območij tik ob meji in obmejnih pokrajin v širšem zaledju meje. Naše zanimanje je veljalo predvsem obmejnim območjem, ki so nastala na podlagi meddržavnih sporazumov o območjih obmejnega prometa, torej na mednarodnopravni osnovi.

Kraški del obmejnega območja je zaradi svoje navezanosti na Trst kot osnovnega gospodarskega središča doživel močno preobrazbo z nastankom nove državne meje. Bele razvoj nekdanjih centralnih krajev nižje stopnje v zadnjih nekaj letih na osnovi pospešene izgradnje industrije, je ponovno vnesel v to območje normalen življenjski utrip.

Novogoriški del obmejnega območja je po vojni ustvaril povsem lastno oceno za nemoten gospodarski razvoj s namensko koncentracijo prebivalstva iz agrarnega zaledja. Ker je bil nekdanji center Vipavske doline, Brd in Soške doline odrezan od nekdanjega regionalnega središča, je regionalna struktura nekako obvisela v prostoru. V tem je bil tudi razlog za vzpostavitev novega centra. Današnji razvoj poteka v znamenju nenehne ekspanzije, ki je izkoristila vse prednosti položaja ob meji.

Soška dolina s Tolminskim in Bovškim predstavlja zadnji del obmejnega območja Jugoslavije s Italijo. Zaradi naravne zaprtosti pokrajine v smeri vzhod-zahod, ki jo pogojujejo hriboviti robovi soške doline, in zaradi gorskega značaja pokrajine, je to območje predstavljalo prostor praznenja. Koncentracija prebivalstva je povezana z možnostmi za večji obseg gospodarske dejavnosti in je stržena v nekaj centrih. Zaprtost pokrajine in slabe komunikacije vplivajo tudi na manjši vpliv olajšav v obmejnem prometu, prav tako pa zavirajo možnosti razvoja turistične dejavnosti, za katero je tu na voljo veliko zelo primer-
nih površin.

Stik obmejnih območij ob jugoslovansko-italijansko-avstrijski tromeji je vezan na gorsko verigo Karavank, ki se malo pred tem mestom prekine in omogoča prehod v Kanalsko dolino in dolino Save. Naselja in gospodarska dejavnost so omejena na dolino. Tradicija je pripomogla k oblikovanju močnega gospodarskega središča na Jesenicah, ki predstavlja zaposlitveni center za širše območje. Naselja, ki sodijo v obmejno območje so v fazi transformacije in na sedanji stopnji na pol urbanizirana.

Obmejno območje med Jugoslavijo in Avstrijo poteka večinoma po gorskem svetu, kjer se je vsa poselitev koncentrirala v dolinah. Razen nekaj večjih centrov kot so Tržič, Mežica, Ravne, Dravograd in Radlje ob Dravi, prevladuje razpršena poselitev v obliki manjših zaselkov in samotnih kmetij. Podoba se spremeni na območju Slovenskih Goric in Goričkega, kjer gričevnat svet omogoča gostejšo poselitev in daje možnost za obsežnejšo kmetijsko proizvodnjo, predvsem v vinogradništvu. Obmejno območje z Avstrijo obsega velik del občine Murska Sobota in tudi del občine Ljutomer, ki predstavljata značilno ravninsko območje s prevlado poljedelstva in koncentracijo industrijske in trgovske ter upravne funkcije v nekaj večjih krajih sredi ravnine.

Regionalna struktura obmejnih območij in njene sestavine bodo podrobneje obravnavane v drugi fazi raziskovalne naloge, ko bomo skušali ovrednotiti vplivfaktorja odprte meje na oblikovanje značilnih elementov regionalne strukture, zato je v tem delu raziskave več pozornosti namenjeno osnovnemu elementu regionalne strukture - prebivalstvu in njegovim gibanjem.

Demografska gibanja kot osnovni pokazatelj razvojnih procesov v obmejnih območjih

Populacijske premike na območju obmejnih pokrajin smo zajeli po občinah in krajevnih skupnostih, tako tistih, ki sodijo v mednarodno pravno določeno obmejno območje, kot tudi sosednjih krajevnih skupnosti v širšem zaledju občin, ki z enim delom teritorija mejijo na državno mejo. Obravnavali smo gibanje števila prebivalstva v obdobju vseh treh povojnih popisov prebivalstva iz let 1953, 1961 in 1971 in jih dopolnili s posebej zbranimi podatki za leto 1979. Slednje smo zbrali po krajevnih uradih za posamezna naselja in jih nato prilagodili ravni prikaza po krajevnih skupnostih kot osnovni teritorialni enoti v naši družbi.

Podatki so prikazani v tabeli in na karti v prilogi, zato poseben komentar ni potreben, osvetliti pa je treba element demografskih gibanj z vidika razvojnih procesov v obmejnih območjih.

Obstoječa regionalna struktura in osnovni elementi v njenem razvoju so bili v nekaj črtah prikazani na prejšnjih straneh, zato lahko nanje naslonimo razvoj gibanja števila prebivalstva. Spoznali smo, da je v velikem delu obmejnih območij pomembno oviro za razvoj poselitve predstavljal razčlenjen gorski relief, ki je bil le v dolinah in kotlinah omogočal zanesljivo produkcijsko osnovo za vse oblike človekovih dejavnosti. Poleg tega je pojav državne meje privedel do povečanja strateškega pomena in s tem za nekaj časa zavrl lokacijo investicij v obmejnih območjih. Kasnejše sprezebe meje pa so vplivale na razčlenitev nekdanj sklenjenih območij gospodarske dejavnosti, kar je tudi privedlo do spremembe v strukturi gospodarske dejavnosti in možnosti zaposlitve.

Osnovna značilnost razvoja prebivalstva v obmejnem območju Slovenije v obdobju med prvim popisom 1953. leta in stanjem leta 1979, je zmanjševanje števila prebivalstva v manjših naseljih, zaradi povečane koncentracije prebivalstva v večjih obmejnih središčih, ki so nastala po drugi svetovni vojni. Takšen razvoj je narekovala potreba po ustvarjanju močnejših gospodarskih središč, ki naj bi služili kot poli rasti v obmejnih območjih. Zato je celoten demografski razvoj obmejnega območja zasnovan na dvojnosti, ki smo jo omenili. Večje možnosti prebivalstva, povezane z razvojem urbanih in industrijskih središč, kot tudi trgovskih centrov ob meji pa so prav v obmejnih območjih vezana na odprtost meje. Prebivalstvo, ki nima ugodnih možnosti za prehod meje, zaradi manjšega števila mejnih prehodov, je v podrejenem položaju. Prednosti prekomejne oskrbe, zasnovane na razlikah vrednosti proizvodov zanje niso v tolikšni meri dosegljive. Zaradi pomanjkanja možnosti zaposlitve in koriščenja teh ugodnosti se je velik del mladega prebivalstva odselil v bližnje centre ali njihovo neposredno bližino, ki zaradi tega postaja vedno bolj urbanizirana.

Dosedanje gibanje prebivalstva kaže, da je imela izredno pomembno vlogo pri oblikovanju sedanje populacijske strukture in razporeditve predvsem prostorska mobilnost, ki je obenem sprožila socialno mobilnost. Preseljevanje prebivalstva znotraj obmejnih območij pa je bilo osnovno gibalno demografskih procesov, ki so privedli do stanja kot je danes.

Prehodnost meje je v razvoju prebivalstva obmejnih območij odigrala zelo pomembno vlogo. Odprta meja omogoča obmejnemu prebivalstvu boljše možnosti v pogledu oskrbe, rekreacije in izobraževanja kot tudi dela. Zato je značilno oblikovanje območij koncentracije prebivalstva na najbolj odprtih delih meje, medtem ko se sicer ohranja tradicionalna naselbinska struktura z uveljavljanjem procesov urbanizacije le znotraj posameznih naselij, ne pa tudi v pokrajini kot celoti.

Pomembnost prometnih povezav in prometne odprtosti osiroma dostopnosti je prav tako dobro vidna iz demografskih procesov. Območja koncentracije prebivalstva so namreč nastajala ob naravno najbolj ugodnih območjih, navadno stičiščih različnih prometnih poti, na katerih so se locirali tudi mejni prehodi v povezanem obdobju in s tem pripomogli k jačanju prometnih tokov, ki so omogočili tudi večjo mobilnost prebivalstva.

V zadnjih nekaj letih se je pomen prehodnosti in odprtosti meje sicer nekoliko ublažil, zaradi širjenja učinkov urbanizacije in industrializacije iz osrednjih slovenskih pokrajin, vendar se sedaj dodatno kaže njen pomen z vidika nove gospodarske dejavnosti, to je turizma in rekreacije. Nastajanje novih dejavnosti pa priteguje v območja prehodov preko meje številne nove elemente, med katerimi je prav gotovo pričakovati tudi povečanje števila prebivalstva.

VIII. ZAKLJUČEK

Prva faza raziskovalne naloge o vprašanjih odprte meje in njenem vplivu na oblikovanje razvojnih tokov v obmejnih območjih je imela namen proučiti različne osnovne elemente v vprašanjih o nastanku, razvoju, pomenu in funkciji državne meje, ter na osnovi pregleda dosedanjega obravnavanja problematike v geografski in njej sorodni literaturi ugotoviti osnovne tendence v oblikovanju procesa, ki je vodil v končni fazi k oblikovanju odprte jugoslovanske meje.

Preko različnih obdobj se je pojmovanje in funkcija državne meje od njenega nastanka s pojavom prvih teritorialnih tvorb, pa do današnjih skupnosti različnih držav menjalo v toku zgodovine. Vse omenjene spremembe so spremljale različne vece in med njimi tudi geografija, ki je nosila eno od glavnih funkcij pri določevanju meja med državami. Posebna geografska disciplina politična geografija vse do danes obvladuje prostor proučevanja meja v svetu. Poleg nje se je v proučevanje učinkov meje v prostoru vključila socialna kot tudi ekonomska geografija. V okviru teh dveh področij geografskega proučevanja je potekalo tudi naše raziskovanje pomena državne meje in njene funkcije pri oblikovanju značilne regionalne strukture.

V zvezi s našimi izhodišči smo opredelili nastanek in zgodovinski razvoj današnjih jugoslovanskih meja napram Italiji, Avstriji in Madžarski, ter današnji politični pomen meje, ki izhaja iz politike miroljubne koeksistence, katero uveljavlja Jugoslavija v svoji zunanji politiki.

Ta načela so vodila Jugoslavijo kot tudi sosednje države pri sklepanju sporazumov o obmejnem prometu, ki so tako mednarodno-pravno uredili in določili obmejna območja. Vsi sporazumi, ki veljajo na področju obmejnega prometa na območju SR Slovenije so obravnavani z vidika možnosti in prednosti, ki jih nudijo prebivalstvu v obmejnih območjih.

Kot element funkcije odprte meje je analizirana mreža mejnih prehodov, funkcijsko je ovrednotena in opredeljena njihova kategorizacija, obravnavana tudi v svezi s frekvenco prehodov potnikov v malcobmejnem prometu s sosednjimi državami kot elementom in pokazateljem odpiranja meje.

Opredelevitev osnovnih elementov regionalne strukture obmejnih pokrajin, na osnovi demografskih gibanj kot kazalcev razvojnih procesov ter proučitev povezanosti nastanka koncentracij prebivalstva v odvisnosti s prehodnostjo meje, pa predstavlja osnovno izhodišče za delo na drugi fazi raziskovalne naloge.

BIBLIOGRAFIJA

1. M.Ačimović: Ekonomska suradnja pograničnih područja Jugoslavije sa susjednim zemljama, Privredni vestnik, Zagreb 1978
2. J. Ancel: *Geographie des Frontières*, Gallimard 1938
3. B. Belec: Prostorska diferenciranost obmejnih območij severovzhodne Slovenije v luči demografskih sprememb. Spatial Differentiation of teh Border Regions of the North-Eastern Slovenia in teh Light of Demographic Change. *Geographica Slovenica* 6, Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, Ljubljana 1978, str. 35 - 43
4. V. Bračič: Problemi obmejnih območij Slovenije, I.faza. Obmejna območja v severovzhodni Sloveniji, Inštitut za geografijo univerze, Ljubljana 1975
5. V. Bračič: Industrija v obmejnem prostoru severovzhodne Slovenije. Industry in teh Border Region of teh North-Eastern Slovenia. *Inographica Slovenica* 6, Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, Ljubljana 1978, str.45-51
6. P. Claval: L'étude des frontières et la géographie politique, *Caliers de géographie de Québec*, Vol. 18, No 43, IV/1974, Les prestes de l'université Laval, Québec 1974
7. G.N. Curzon: *Frontiers*, Clarednon, Oxford 1908
8. H. Dorion: La frontière Québec-Terre-Neuve. Contribution a l'étude systématique des frontières. Les Presses de l'Université Laval, Québec 1963.
9. H. Dorion: J.P. Lacasse: La notion d'intégrité territoriale et les problèmes des régions frontrière du Québec *Caliers de géographie de Québec*, Vol. 18, No.43, IV/1974, Les prestes de l'université Laval, Quebec 1974, str.137-159

10. K.Freist: Gedenken zur politischen Grenze aus Sicht mit einem Beispiel aus dem Alpenraum. Socialnogeografski problemi funkcije politične meje na primeru iz alpskega prostora. Geographica Slovenica 8, Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, Ljubljana 1978, str. 225-229
11. J.Galtung: The Middle East and the theory of conflict, Journal of Peace Research, No,3-4, 1971.
12. P.George: L'organizzazione sociale ed economica degli spazi terrestri, Angeli, Milano 1968.
13. A.Gosar: Frekvence turističnih prehodov preko meja Jugoslavije na ozemlje SR Slovenije. Referat na simpoziju "Turizem in meje", Ljubljana 1978
14. J.Gotman: The significance of territory, Charlottesville Va., University Press of Virginia 193.
15. R.Hartshorne: Suggestion on the terminology of political boundaries, London 1936.
16. R.Hartshorne: A survey of boundary problems in Europe, London 1938
17. F.Heigl: Ansätze Einer Theorie der Grenze. Ihre Merkmale und Eigenschaften als Element der Raumplanung. Schriftenreihe der österreichischen Gesellschaft für Raumforschung und Raumplanung, Band 26, Wien 1978.
18. T.Holdich: Political frontiers and boundary-making, London 1916
19. T.Hägerstrand: Innovation diffusion as a spatial process, University of Chicago Press, Chicago 1968

20. S.Ilešič: Pogledi na geografijo, Ljubljana 1979.
S.Ilešič: Osnove in cilji geopolitike, Misel in delo, let. V.1939, št. 6-7, str. 194 - 210
21. D.Jackson-M.Samuels: Politics and Geographic Relationships. Toward a new focus. Prentice-Hall, Englewood Cliffs 1971
22. J.Jeri: Vprašanje naše zahodne meje 1945-1954. Slovenci v Italiji po drugi svetovni vojni, Ljubljana 1975.
23. M.Jeršič: Odprtost meje kot dejavnik v razvoju slovenskih obmejnih regij, I.del, Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani Ljubljana 1970.
24. M.Jeršič-V.Klemenčič: Aktualni socialno-geografski problemi odprte meje (ob jugoslovansko-italijanski in Jugoslovansko-avstrijski meji) Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, Ljubljana 1972 (rokopis)
25. E.Jones: Human geography. Chatto - Windus, London 1970
26. R.E.Kasperson-J.V.Minghi: The structure of political geography, Aldine, Chicago 1971.
27. B.Kert: Delovne migracije iz obmejnih območij občine Lenart v Slovenskih Goricah v zamejstvo, Geografski vestnik, let. XLVIII, Ljubljana 1976
28. M.Klemenčič: Funktionsanalyse des Siedlungsnetzes im triester Karst. Funkcionalna analiza mreže naselij na Tržaškem Krasu. Geographica Slovenica 8. Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, Ljubljana 1978, str. 49-53
29. M.Klemenčič: Der Einfluss der Stadt und der Staatsgrenze auf die socioökonomische Entwicklung der Triesten Vorstadtsiedlungen. Vpliv Trsta in državne meje na socioekonomski razvoj naselij tržaškega območja, Geographica Slovenica 8, Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, 1978, str. 151-156.

30. V.Klemenčič: Regionalno demografski razvoj Slovenije, III.faza, Inštitut za geografijo univerze, Ljubljana 1976
- V.Klemenčič: Einige sozialgeographische Probleme der Grenzlage Sloweniens in Jugoslawien. Probleme grenznaher Räume 1, Vertragsreihe vom Institut für Städtebau und Raumordnung der Universität Innsbruck, Innsbruck 1973, str.13 - 23.
31. V.Klemenčič: Odprta meja med Jugoslavijo in Italijo in vloga manjšin. Teorija in praksa. Revija za družbena vprašanja, Ljubljana 1974, letnik XI, številka 9-10.
32. V.Klemenčič: Italijansko prebivalstvo na narodnostno mešanem ozemlju na Koprskem v SR Sloveniji. Slovenci v Italiji po drugi svetovni vojni. Cankarjeva založba, ČZP Primorski tisk Založništvo Tržaškega tiska, 1975, str. 304-311.
33. V.Klemenčič: Slovenska in italijanska narodna manjšina v luči urbanizacije in odprte jugoslovansko-italijanske državne meje. Slovenci v Italiji po drugi svetovni vojni. Cankarjeva založba. ČZP Primorski tisk, Založništvo Tržaškega tiska, 1975, str. 505-515.
34. V.Klemenčič: Sodobni socialnogeografski problemi Slovencev na Koroškem. Geografski obzornik, št.3-4, Ljubljana 1973, str. 2-14.
35. V.Klemenčič: Grenzregionene und Nationale Minderheiten. Obmejne regije in narodnostne manjšine. Geographica Slovenica 8, Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, Ljubljana 1978, str.7-17.
36. R.Kočevar: Wintertourismus in den Grenzregionen Sloweniens. Zimski turizem v obmejnih regijah Slovenije. Geographica Slovencica 8, Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, Ljubljana 1978, str. 183 -188.
37. L.Kristof: The nature of frontiers and boundaries. Annals of Association of American Geographers, XLIX, 1959.

A.Losch: *The Economics of Location*. New Haven Yale University Press, 1954

38. T.Lunden: Interaction Across an "Open" International Boundary: Norway-Sweden. A Sketch for a Research Project. *Confini e Regioni (Boundaries and Regional)*. Istituto di Sociologia Internazionale, Edizioni LINT-Trieste 1973, str.147-162.
39. T.Lunden: Linguistic minorities in boundary areas the case of Northern Europe. *Confini, Regioni e Integrazione Internazionale (Boundaries, Regions and Transnational Migration)*. Gorizia 1979.
40. J.V Mingha: *Boundary Studies in Political Geography*, *Annals of the Association of American Geographers*, Vol.53, 1963 str. 407 - 429.
41. L.Olas: Slovensko Porabje. *Geografski obzornik*, št. 3-4, Ljubljana 1973, str. 15-20
42. M.Pak: Oskrba kot dejavnik transformacije obmejnih območij. *Market Supply as a Factor of the Transformation of Border Area*. *Geographica Slovenica* 6. Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, Ljubljana 1978, str. 17-21.
43. M.Pak: Geographische Elemente der Funktion Versorgung im Grenzraum entlang der Jugoslawisch-italienisch Grenze. *Geografski elementi funkcije oskrbe v obmejnem prostoru ob jugoslovansko-italijanski meji*. *Geographica Slovenica* 8, Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, Ljubljana 1978 str. 21-26
44. E.Peattie: *Look to the frontiers. A geography for the peace table*. Harper and Row, London 1970 (1944).
45. J.H.Prescott: *The geography of frontiers and boundaries*, Aldine, Chicago 1965.

46. D.Radinja: Politična geografija in geopolitika, Geografski obzornik, let.VII.št.4. 1956, str.65-70,Ljubljana 1956
- C.Raffestin: Espace temps et frontière L'étude des frontières et la géographie politique Cahiers de Géographie de Québec, Vl. 18, No 43, IV/1974, Les Presses de l'université Laval, Québec 1974, str. 24-34
47. M.Ravbar: Nekateri geografski vidiki proste industrijske cone na Krasu. Some geographical Aspects of a Free Industrial Zone in the Karst. Geographica Slovenica 8, Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, Ljubljana 1978, str. 81-84
48. C.Sambri: Una frontiera aperta. Indagini sui valichi italo-jugoslavi. Fomi editore Bologna 1970 str. 25-53
49. R.Strassoldo-R.Gubert: The Boundary. An Overview & its Current Theoretical Status, Confini e Regioni (Boundaries and Regions)Instituta di Sociologia Internazionale, Edizioni LINT-Trieste 1973, str. 29-58
50. R.Strassoldo: Temi di sociologia delle relazioni internazionali. Quaderni dell'isig N.5. Istituto di Sociologia Internazionale di Gorizia, 1979, str. 135-201.
51. M.Zgonik/ Najnovejši podatki neredne delovne migracije iz obmejnih območij severovzhodne Slovenije od Mežice do Trate. Recent Trend in teh Migration of Workers from the Border Regions between Mežica and Trate in teh North-Eastern Slovenia. Geographica Slovenica 6. Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, Ljubljana 1978, str. 63-73.
- G.Valussi: Il confine nordorientale d'Italia, Edizioni LINT - 1972, Trieste 1972
- G.Valussi: La fonction internationale de la frontière Italo-Jugoslave. Cahiers de géographie de Québec,Vol.18, No 43, IV.1974, Les presses de l'universitéLaval, Quebec 1974, str. 61-83.

DOKUMENTI

Besedila meddržavnih sporazumov in pogodb, ki jih navajamo so vzeta iz publikacije "Mednarodne pogodbe in sporazumi", ki je posebna izdaja "Uradnega lista SFRJ".

1. Uredba o ratifikaciji sporazuma med Jugoslavijo in Avstrijo o obmejnem prometu. Let.1968/4, str.245.
2. Uredba o ratifikaciji sporazuma med Jugoslavijo in Avstrijo o prénosu blaga v obmejnem prometu. Let.1968/4, str.275.
3. Uredba o ratifikaciji sporazuma med Socialističná federativno republiko Jugoslavijo in Republiko Avstrijo o spremembi sporazuma o obmejnem prometu dne 28.septembra 1967. Let.1976/49.
4. Uredba o ratifikaciji sporazuma med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Republiko Avstrijo o spremembi sporazuma o prénášanju blaga v obmejnem prometu z dne 28.septembra 1967. Let.1976/49.
5. Uredba o ratifikaciji sporazuma med vlado Socialistične federativne republike Jugoslviije in vlado Ljudske republike Madžarske o malem obmejnem prometu oseb. Let. 1977/8, str.550.
6. Uredba o ratifikaciji sporazuma o regulisanju malograničnog prometa između Jugoslavije i Madarske. Let. 1966/3, str. 219.
7. Sporazum med Federativno ljudsko republiko Jugoslviijo in Republiko Italije o ureditvi osebnega prometa ter suhozemnega in pomorskega prevoza in prometa med obmejnimi območji, z dne 31.10.1962 (posebna publikacija)
8. Osinski sporazumi. Založba Lipa Koper, Koper 1977, str. 323-472.
9. Zapisniki zasedanj mešane jugoslovansko-avstrijske ter jugoslovansko-italijanske komisije o obmejnem prometu.

10. Različni sporazumi med SFR Jugoslavijo in Republiko Avstrijo ter SFR Jugoslavijo in Republiko Italijo o sodelovanju v obmejnem območju (označevanju državne meje, železniškem in cestnem prometu, dobavi električne energije in vode, veterinarski kontroli, zaščiti rastlinstva, zaščiti Jadranskega morja, ribolovu, predoru skozi Karavanke, sodelovanju na področju znanosti in kulture). Objavljeni v Mednarodnih pogodbah in sporazumih.